

השמן [עיי"ש שכתב כן כדי ליישב מה שהק' שם לאידך גיסא, אמאי בחצר שיש לה שני פתחים חיישינן לחשדא הא יכולים לתלות שהדליק וכבתה]. אך זהו חידוש גדול, דהיאך לא אשתמיט ברמב"ם ובשו"ע ובשום פוסק דין זה.

עוד ילה"ק על דבריו דא"כ בחצר שיש לה ב' פתחים אמאי בעי להדליק נר בפתח השני, הא סגי שיניח שם מותר השמן מאתמול. וביותר דלמה לא נימא דיכול להניח שם מודעה רבא לאורייתא שהדליק בפתח השני [אכן ידוע בשם הגר"ר הלל זקס זצ"ל (או בשם הגרש"מ דיסקין זצ"ל) שאמר בזה דלהכי הצריכו חז"ל להדליק נר בפתח השני ולא סגי במודעה כזו, כי יחשדוהו שגם בפתח השני כתב מודעה. ולפי"ז ניחא מה שהקשינו. אך כמובן שזהו רק ע"ד החידוד].

ובפשטות היה אפשר ליישב קושית הביה"ל דהתקנה מפני החשד היתה רק בזמן ההדלקה ולא אח"כ [וכן ביאר מרן רבנו הגרש"ז זצ"ל, הליכות שלמה פי"ג סקי"ח]]. אך היא גופא צ"ב דמאי שנא האי חשדא מהאי חשדא, דכיון דאם לא יחזור וידליק יחשדוהו למה לא יצטרך לחזור ולהדליק [ובני שיחי' הוסיף בזה דלכאורה חשד זה הוא ק"ו מחשד דשני פתחים וכמו שיבואר להלן].

אך לפי"ד רבנו נראה דניחא מאד, דכל קושית הביה"ל היא רק אם דין הדלקה מפני החשד הוא מקרא דוהייתם נקיים מה' ומישראל, וא"כ קשה מאי שנא בכבתה דלא חיישינן לחשדא, אך לפמש"נ שכל החשד מהני רק להחזיר דין פרסומי ניסא בכל פתח ופתח, הרי פשיטא שזהו רק בעיקר ההדלקה, דבפתח שני מצד דין הדלקת נר חנוכה צריך השתא (אחר שחששו לחשד) להדליק כדי לפרסם הנס, אבל בכבתה, אם מצד עצם דין הדלקת הנר אין זקוק לה, שוב אין גם מקום להדליק מצד חשד.

ובנוסף אחר י"ל דלא מוטל עליו חיוב פרסומי ניסא רק בשעת ההדלקה, וכלשון השו"ע "הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה כו", וכמש"כ בט"ז והובא במ"ב דר"ל דכיון שהדליק תיכף קיים המצוה לפיכך אם כבתה כו'. ובביאור הלכה שם (ד"ה אם כבתה) כתב ז"ל, דלא בעינן פרסומי ניסא רק בשעת ההדלקה [ושוב אמר לי הרה"ג בועז גאולה שליט"א כי זכור לו שרבנו הביא פעם אחת כראיה ליסוד דבריו הך דינא דכבתה אין זקוק לה, דמ"ט לא יחייבוהו משום חשד, ומסתמא ביאר כעין הנ"ל].

ח. בשו"ע שם ס"ז כתב דמדליקין ומברכין בביהכנ"ס משום פרסומי ניסא. וכתב הרמ"א ז"ל, ואין אדם יוצא בנרות של ביהכנ"ס וצריך לחזור ולהדליק בביתו עכ"ל. ומקור דבריו מהריב"ש (ק"א). ובביאור הגר"א שם כתב ז"ל, ואין אדם. שאף חצר שיש לה שני פתחים כו' ועוד שהרי אמרו נר איש וביתו, עכ"ל.

(המשך בעמוד 31)

12. ורק דמסתמא כשהם בבית אחד לא מברכין על נר של חשד וכמש"כ הארחות חיים והכלבו, משא"כ הכא דההדלקה הראשונה היתה בביהכנ"ס. ורק דיל"ע דא"כ הא תינח בכה"ג שהיה הפסק, אך היכא דלא היה הפסק למה יברך שוב. אמנם כבר בדברי הארחות"ח והכלבו חזינו שרק בבית אחד יש טעם לא לברך. וע"כ צ"ל דכיון דכל בית הוא חיוב בפ"ע של פרסומי ניסא א"כ כל בית ובית הוו כשתי מצוות נפרדות, וכ"ש בביהכנ"ס ובית [ואולי אפ"ל

ומבואר בדברי הגר"א דטעם אחד להא דצריך לחזור ולהדליק בביתו הוא מדין חשד, כחצר שיש לה שני פתחים [וטעם זה כתב השואל בתשו' הריב"ש שם. ואת הטעם השני שהביא הגר"א כתב הריב"ש].

והנה ראשית כל חזינו מדברי הגר"א דס"ל דעל נר של חשד מברכים. דהא בביתו חוזר ומדליק בברכה, ולפי מה שביאר הגר"א זהו מדין חשד. וא"כ נמצא שגם הגר"א קאי בשיטתייהו דהארחות חיים והכלבו [ולכאורה גם הר"ן וכנ"ל מהגר"ר רייכמן שליט"א], דנר של חשד טעון ברכה.¹²

אבל באמת גם אחר כל זאת יש לעיין טובא בדקדוק לשונו של הגר"א, דהא הגר"א לא העמיד דבריו על הא דכתב הרמ"א דצריך לחזור ולהדליק בביתו, דהטעם הוא משום חשד [וכמש"כ השואל בתשו' הריב"ש דלכן צריך להדליק בבית], אלא הגר"א העמיד דבריו על הא דכתב הרמ"א דאין אדם יוצא בנרות של ביהכנ"ס, ולכאורה תמוה דלמה לא יצא אם כל דינו רק מפני החשד, וכי נאמר שמי שלא הדליק נר של חשד לא יצא ידי חובתו, אתמהה. אה"נ דלא יצא ידי חובת הדלקת נר בפתח זה, אבל הרי ידי חובת הדלקת הנר בפתח הראשון יצא.

ואשר נראה בעז"ה מוכח מדברי הגר"א כנוסח השני שלמדנו מדברי רבנו זללה"ה, דדין חשד הוא משום דאם חשדינן ליה הרי לא קיים מצות פרסום הנס בשלימות, וא"כ נמצא דאה"נ דמי שלא הדליק נר של חשד, אף דודאי אין ברכתו לבטלה, אבל אכתי לא סיים מה שמוטל עליו כיון שלא פרסם הנס בכל פתח ופתח, וזהו שכתב הגר"א דאין אדם יוצא ידי חובתו בנרות של ביהכנ"ס כל שלא הוציא עצמו מן החשד, כיון דיש כאן חסרון בעצם חובתו לפרסם הנס, וכמדומה שנכון הוא מאד.

אחר כתבי כל זאת הראוני שכ"כ הגר"א בפינקל זצ"ל בביאור דברי הגר"א. והוסיף שם שכן מוכח בטור (תרע"ז) שכתב לגבי אכסנאי בזה"ל, ואם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שמדליקין בביתו ולא במה שישתתף עם בעה"ב אלא צריך להדליק בפתחו, עכ"ל. והנה מקור דין זה הוא ברי"ף (י' א' בדפיו), ושם כתב דהוא משום חשדא (וכ"כ הרמב"ם), ואעפ"כ כתב הטור דאינו יוצא במה דמדליקין עליו בביתו, ומוכח כנ"ל.

ט. במקראי קדש (חנוכה ל"ב ג') דן בדין אונן ל"ע בהדלקת נר חנוכה (עי' מ"ב תר"ע סקי"ב) וכתב ז"ל, והגאון מהר"ל דיסקין אמר דאונן צריך להדליק על פתח ביתו משום חשדא, דלא כולי עלמא ידעי שהוא אונן, ומ"מ הוא פטור מברכה, דמצוה אחרת היא [משום והייתם נקיים, ואיך יברך וצונו להדליק נר חנוכה כשהוא פטור ממצוה זו] עכ"ל.

12. ורק דמסתמא כשהם בבית אחד לא מברכין על נר של חשד וכמש"כ הארחות חיים והכלבו, משא"כ הכא דההדלקה הראשונה היתה בביהכנ"ס. ורק דיל"ע דא"כ הא תינח בכה"ג שהיה הפסק, אך היכא דלא היה הפסק למה יברך שוב. אמנם כבר בדברי הארחות"ח והכלבו חזינו שרק בבית אחד יש טעם לא לברך. וע"כ צ"ל דכיון דכל בית הוא חיוב בפ"ע של פרסומי ניסא א"כ כל בית ובית הוו כשתי מצוות נפרדות, וכ"ש בביהכנ"ס ובית [ואולי אפ"ל

חדש אסור מן התורה

המבט על דברים חדשים ופשר איסורם

כשבת חנוכה אנו קוראים על המנורה בהפטרות רַבִּי וְשִׁמְחִי" בה אומר הנביא "רְאִיתִי| וְהִנֵּה מְנֹרֶת זָהָב כְּלָה וְגֵלָה עַל - רֵאשָׁה וְשִׁבְעָה נִרְתְּיָה עָלֶיהָ" (זכריה ד' ב'), ולכאורה זהו הקשר של הפטרה זו לחנוכה. המנורה שמסמלת את נס הניצחון של החשמונאים על מלכות יון. אך הנה, בסוף ההפטרה מוסיפים ב' פסוקים שעוסקים באחרית הימים, ומתארים את מעלת כלל ישראל שאומות העולם יבואו להשתחוות לה' ויהיו כפופים תחת מלכות ה'.

יצריך ביאור - א. מה עניינה של נבואת אחרית הימים לחנוכה. ב. מהי עדיפותה על פני פרשת המנורה בנרות שעשה שלמה המלך הכתובה בהפטרות "וַיַּעַשׂ חֵירוֹם" (מלכים א' ז' מ'). ועוד, שהפטרות 'ויעש חירם' מופיעה בתנ"ך לפני נבואת זכריה ולכאורה היה צריך לקרוא אותה בשבת הראשונה של חנוכה ורני ושמחי בשבת השנייה.

כשדניאל קיבל נבואה על גלות יוון - הוא נרתע והזדעזע יותר משאר הנבואות על הגלויות האחרות, ובתוך הדברים אמר: "וְאָרְאָה אֶת-הַמְּרָאָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְלֹא נִשְׂאָר-בִּי כֹחַ וְהוֹדִי נְהַפְךָ עָלַי לְמִשְׁחִית וְלֹא עֲצָתִי כָח" (דניאל י' ח'). וכשראה את הישועה מגלות יון אמר: "מַעֲבִיר נוֹגֵשׁ הַדָּר מְלָכוֹת" (שם י"א כ'). ושני ביטויים אלו מצאנו גם במלכות ה': "הוֹד וְהָדָר לְבִשְׁתָּ" (תהלים ק"ד א'). הביטויים הללו הם ביטויים של יופי המשלימים אחד את השני.

חז"ל אמרו: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז" (תענית כ.). וביארו שם חז"ל את מעלת הקנה על הארז, שעץ ארז אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנושבה בו רוח דרומית (רוח סערה) עוקרתו והופכתו על פניו. מה שאין כן הקנה, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו.

היופי של דברים בעולם הוא תוצאה של התאמה בין הפרטים. כשמסתכלים על כל פרט בנפרד - לא בהכרח מזהים את היופי, אך כשחוזרים קצת אחורנית ומסתכלים על התמונה הכוללת - רואים את היופי במלואו. 'הוד' הוא ביטוי ליופי של פרטים, ו'הדר' - הוא ביטוי ליופי הנראה בהסתכלות הכוללת (שכן בארמית 'הדר' פירושו 'חוזר'). ואכן מצינו שאמר הקב"ה למשה: "וַיִּנְתְּנָהּ מִהוֹדָךָ עָלָיו" (במדבר כ"ז כ'), ופירש"י - 'זה קירון

עור פנים'. ולכאורה ככל שאדם משקיע יותר בתורה ובמצוות, ומתמיד מתוך קושי ועמל - צריכים פניו להשחיר. אך כדברי הרמב"ם: "חורבן הנפש בתיקון הגוף, ותיקון הנפש בחורבן הגוף" (הקדמת הרמב"ם למשנה) דהיינו - כשהגוף חרב - הנפש נבנית ומתפתחת.

הפנים הם הביטוי לנשמה של האדם (ולכן נקראים פנים - שמוציאים את הפנים שהוא הנשמה). וכמו הקנה אשר בשעת זעף מתכופף, אך לאחר הרוח עומד במקומו - כך האדם אם משחיר פניו על התורה - בסוף זוכה למאור פנים.

וכעין זה גם אמרו המלאכים: "תִּנְהַ הוֹדָךָ עַל הַשָּׁמַיִם" (תהלים ח' ב') (גמ' שבת פ"ח:), מדוע לכופף את התורה לשכל האנושי המוגבל, ולכן לא הזכירו 'הדר', אלא רק 'הוד'. אך זוהי המיוחדות של התורה, שבכוחה להרים את השכל האנושי לשכל אלוקי, וזה על ידי התכופות האדם.

חז"ל דרשו על הפסוק: "יִפְתָּ אֱלֹקִים לְיִפְתָּ וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהְלֵי שָׁם" (בראשית ט' כ"ז) שאפשר לכתוב ספר-תורה בכתב יווני (מגילה ט:). ופירושו הדבר, שתורה בטהרתה וקדושה איננה מתחברת עם שום חכמה אחרת. ואם תתערב בה כל חכמה מסוג שונה - יהיה זה חורבן התורה. רק שיש מצבים שונים, אשר צריכים לקרב לתורה על ידי אמצעים חיצוניים שאינם של תורה. לא לכל אחד יש כלים של קדושה שיוכל בעזרתם לקבל תורה. ועל זה דרשו חז"ל שאפשר לכתוב ספר תורה בכתב יווני, שגם מי שלא מבין לשון הקודש - אפשר לקרבו לתורה ב'לשון זרה', כביכול.

רק שלדבר זה יש סכנה גדולה מאוד. שאם לוקחים כלים מחוץ לתורה - עלולים לבסוף להישאר רק איתם, עלולים לקחת את החיצוניות ולהכניסה לתורה, אך להישאר בסוף רק עם החיצוניות, ואז כמובן זהו חורבן התורה. כל מה שמשתמשים בכלים חיצוניים - זו התכופות התורה על מנת שיוכלו אחר כך להגיע לתכלית וללמוד תורה בקדושה וטהרה (דהיינו שהתורה 'חוזרת', כמו הקנה שחוזר אחרי רוח סערה, וזהו 'הדרה' של תורה).

תפיסה זו משליכה גם על הנהגת העולם בפועל. הרש"ר הירש הסכים שילמדו לימודי חול בישיבות שבארצו (גרמניה), ובסלבודקה היו קוצצים את הזקנים והולכים עם מעילים קצרים, וכל זה הוא על מנת לקרב את האנשים לתורה. לעומתם - החת"ם סופר נלחם נגד תרגום התורה ל'יוונית' (דהיינו ללשון אשכנז או ללשון הונגריה), והאדמו"ר השר שלום מבעלז סרב שישתמשו בברזים, ועוד הרבה גדולים נמנעו מלהכניס כל מיני

(המשך בעמוד 32)

תשומת-הלב הנצרכת.

2. נערך ע"י הרב תומר בכר שליט"א עורך ספרי 'דולה ומשקה'. תודתנו נתונה על שטרח ויגע בעריכת הדברים והמציא לידינו את הדברים. זכות הפצת תורת מו"ר זצ"ל תעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב ברו"ג הוא וביתו. אמן.

1. שיחה זו היא השלמה למאמר חנוכה התשנ"ה, שנדפס לפני כחמש-עשרה שנים ב'דולה ומשקה חנוכה'. השלמה זו - לא נדפסה עד היום, ועתה מצאנוה בין כתבי התלמידים. כתיבת הדברים היתה באופן ששיחה זו תוכל לעמוד בפני עצמה, אך יחד עם זאת יודגש שאיננה מוגהת כל צרכה, ונכתבה בזריזות ובלא

בדין אכסנאי בהדלקת נר חנוכה¹

אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקו עלי בגו ביתאי, ע"כ, ומבואר בזה כמה מילי, הא', דאכסנאי חייב בנר חנוכה, וברש"י אכסנאי אורח, [ויש לדעת מהי דרגת קביעותו במקום, ויבואר בזה להלן], הב', דיש מושג השתתפות בפרוטה לקיים מצות נר חנוכה, [והגמ' פשיטא ליה דמהני ההשתתפות לתקנת החשמונאים דנ"ח ולא פריך מאי טעמא ומנ"ל], הג', חדית לן רב זירא דאחר שנישא אי"צ להשתתף מדליקין עליו בביתו, ויש לדקדק בזה, חדא בלשון "מדלקו עלי" וכי צריך לכוון עליו כדי להוציא יד"ח, והנה א' מבני הבית שיצא מביתו כגון לטייל וכדו' והדליקו בביתו נ"ח וכי צריך לכוון להוציא יד"ח, הלא עצם מה דשייך להבית מהני ליה ההדלקה ולא בעי טפי מידי, [ובאמת יש להעיר מה דקאמר דאחר נישואיו הדליקו עליו בביתו, ולא דיבר בההדלקה שקודם שנישא], עוד ראיתי להעיר דקודם שנישא אמאי לא שלח ר"ז שליח שידליק עליו בביתו.

עוד יש להתבונן דבהא דקאמר ר"ש דאכסנאי חייב בנר חנוכה, הנה הרמב"ם וטושו"ע שהעתיקו דין זה להלכה לא הזכירו הלכה לעצמה דאכסנאי חייב להדליק נ"ח, אלא כ' דאכסנאי משתתף עם בעה"ב נ"ח, ולכא' אי"ז עיקר הדין רק עצה כשאינו מדליק שישתתף עם בעה"ב בהדלקתו.

אכן יש לבאר מה חידש ר"ש דאכסנאי חייב בנר חנוכה, ולמה יגרע חלקו מכל ישראל בחיוב דנ"ח. ועמד בזה הר"ן (י. א מדפי הרי"ף) וז"ל, אע"פ שאין לו בית, דלא תימא דין חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה, עכ"ל, והיינו דבלאו ד' ר"ש דאכסנאי חייב בנ"ח, הו"א דגדר המצוה כדין מזוזה, ואם אין לו בית אינו חייב במזוזה, דכל החיוב הוא למי שיש לו בית, והנ"ב נ"ח מי שאין לו בית אינו חייב כלל ואינו רק חסרון היכ"ת, דלא נתחייב אלא מי שיש לו בית, וקאמר רב ששת דאכסנאי נמי חייב בנר חנוכה, ויש לבאר בתרי אנפי, או דאין גדר החיוב כמזוזה ואי"צ בית כלל, או דנתחדש בזה דדי במדרגת אכסנאי כדי להחשיבו שיש לו בית, ודי בדרגת "בית" זו להתחייב בנר חנוכה, [ולפי"ז מש"כ הריב"ש דמי שאין לו בית ידליק בביהכ"נ, אי"ז רק משום ההיכ"ת דיש לו בית להדליק בו, אלא היינו דיש לו בביהכ"נ דין בית מסוים], ויבואר להלן.

אמנם מצינו ברא"ש שעמד אף הוא בעיקר דינא דאכסנאי, וז"ל, ואינו יוצא בנרו של בעה"ב דלא הוי בכלל איש וביתו, עכ"ל. ומבואר בדבריו, דחידושו של רב ששת אינו על עיקר חיוב אכסנאי בנ"ח, דודאי חייב, אלא דאינו יכול לצאת בהדלקת בעה"ב כדין נר איש וביתו כשאר בני הבית היוצאים בהדלקת בעה"ב, הרי מצינו כאן ב' הבנות בד' הראשונים, דלד' הר"ן חידושו של ר"ש בדין אכסנאי הוא בעצם המחייב ובעיקר הדבר דאכסנאי חייב בנר חנוכה, ולד' הרא"ש הוי פשיטא דחייב

א. ת"ר מצות נר חנוכה איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן והולך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן והולך מוסיף והולך. הנה שנינו כאן ב' הלכות הידור, המהדרין והמהדרין מן המהדרין נר לכל אחד ואחד נקט הגרעק"א (תנינא סי' ג) דההידור הוא בזה שעוקר ומנתק עצמו מהדלקת בעה"ב, והיינו דאין ההידור בעצם מעשה המצוה, אלא ההידור הוא שעושה מעשה ההדלקה בעצמו וכמצוה בו יותר מבשלוחו, אכן במצוה עצמה אין תוספת והידור, רק ההידור הוא במה שמדליק בעצמו ולא רק בהדלקה דנר איש וביתו.

ולפי דעתו זו דחשיב שנעשה מחויב בההדלקה משום שניתק עצמו מהדלקת בעה"ב, הק' שם הגרעק"א ע"ד הרמ"א (סי' תרע"ד סעיף א) שכ' דנהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, ומבואר שם בנו"כ דה"ט שאין מדליקין מנרו של בעה"ב, משום דהדלקת שאר בני הבית מהידור דנר לכל א' וא' הרי היא פחותה מהדלקת בעה"ב, ולכך אין להדליק מנר דבעה"ב שהיא הדלקה חשובה טפי. ותמה הגרעק"א, הא כיון דעקר וניתק מהדלקת בעה"ב א"כ הדלקת שאר בני הבית מדין נר לכל א' וא' שוה להדלקת בעה"ב, שהרי אינם שייכים עוד להדלקת בעה"ב וא"כ חיובם כמותו, והניח בצע"ג.

ובדרך זו אזיל הגרעק"א דאין הבעה"ב שייך להדלקה ההידור דנר לכל א' וא', ולכך כ' דבהנידון במי שהדליק נר א' וקודם שהדליק שאר הנרות נזכר שלא בירך אם יכול לברך על שאר הנרות שאינם אלא משום הידור, אין להוכיח מהא דמברך כל אחד המדליק מהידור דנר לכל אור"א, דהתם היינו משום דהוא מקיים עיקר המצוה, ומשא"כ במוסיף והולך אי"ז עיקר המצוה, ובזה יש לדון אם מברך על ההידור או לא.

חזינן בדברי הגרעק"א דההדלקה דנר לכל אחד ואחד הוי הדלקה מעיקר הדין, וא"כ יש לבאר דהמהדרין הוא במה שמקיים בעצמו כמצוה בו יותר מבשלוחו, ועוד חזי בדבריו דדין נר איש וביתו הוי דין שליחות, דהנה במצות מזוזה, כשא' מבני הבית קובע מזוזה ודאי דאין לשאר הדרים בבית מצוה בו יותר מבשלוחו, דהחובה היא שתהא מזוזה בפתח הבית, [ואולם אולי יש ענין בההתעסקות במצוה], אבל במצות הדלקת נ"ח מבואר בדבריו דההידור הוא שעושה המצוה בו יותר מבשלוחו, הרי חזינן דהדין נר איש וביתו יוצאים בני הבית יד"ח מדין שליחות, והדברים טעונים ביאור.

ב. והנה אמרי' בגמ' כג, א א"ר ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבא איתתא

¹ - משכן דוד ב"ב) נכתב ונערך ע"י א' השומעים, נתפרסם בקובץ 'עיסורי מנורה' תש"ע.

בנ"ח, רק דקאמר ר"ש שאינו יוצא בהדלקת בעה"ב כדין נר איש וביתו.

ונראה דאיכא נפק"מ בזה, דבהך דקאמר ר' זירא דאכסנאי משתתף בפרוטה בהדלקת בעה"ב, כתב לדון בפמ"ג (תרע"ז סק"א) בב' אנשים ששכרו בית ואין אחד סמוך על שלחן חבירו אם מהני להו להשתתף בפרוטה בהדלקה אחת, והביא בזה פלוגתת הפר"ח והלבוש, דהפר"ח נקט דלא יהני כה"ג השתתפות בפרוטה, ודעת הלבוש דמהני. ובסברת שיטתם נראה די"ל דתלי בהבנת הראשונים במילתא דרב ששת, דלהר"ן דמעיקרא דמילתא הו"א דאינו חייב כלל בנ"ח, והנה במג"א מבואר דהדין השתתפות דאכסנאי הוי קולא שהקילו באכסנאי, ונראה לומר [והוא מחודש קצת] דהא דאמרי' דאכסנאי משתתף בפרוטה, היינו דזה כל חובתו דאכסנאי ההשתתפות בפרוטה, ולהכי אין מועיל דין השתתפות אלא באכסנאי, דלדידיה לא נתחדש אלא חובה זו להשתתף בפרוטה בהדלקת בעה"ב, ובאמת במקום דחייב בנ"ח כעיקר הדין לא תהני העצה להשתתף בפרוטה כמש"כ הפר"ח, דכל הך דינא להשתתף בפרוטה לא מהני אלא לגדר חיובא דאכסנאי.

ובזה הבנתי מה דלא הביאו הפוסקים דאכסנאי חייב להדליק בנ"ח ויש לו עצה להשתתף בפרוטה, דאכן כל חיובו הוא ההשתתפות, ולא דרגה ואופן פחות מעיקר חיובו הוא. ואמנם אה"ב דאם הדליק בעצמו יצא יד"ח [וכמש"כ במשנ"ב], אין הכונה משום דבכלל מנה מאתים ואופן ההדלקה מעולה יותר, אלא הביאור בזה, משום דבהדלקה זו נמי יש את ענין ההשתתפות, דזהו כל חובת אכסנאי.

אולם להרא"ש דביאר דלא נתחדש בד' ר"ש עיקר חיובו דאכסנאי, רק דנאמר דאין עליו הדין דנר איש וביתו, וע"ז קאמר דמהני השתתפות בפרוטה, א"כ חזי' דמהני השתתפות בפרוטה אף על עיקר החיוב, וכדעת הלבוש.

והנה ראיתי בא' מספרי השו"ת האחרונים לבאר באופ"א ענין ההשתתפות בפרוטה דאכסנאי, דבזה שנשתתף בפרוטה נעשה לבן בית ושוב מהני ליה ההדלקה, ולפי"ז א"כ אין להוכיח מד' הרא"ש דמהני השתתפות לצאת י"ח אף לעיקר החיוב, דלפי דבריו דע"י הפרוטה נעשה בן בית, א"כ י"ל דבאמת לעצם ההדלקה לא תועיל ההשתתפות בפרוטה, וא"כ בב' הדריס בבית א' לא תהני השתתפות בפרוטה, משום דאין א' סמוך על שלחן חבירו, וכל ההשתתפות אינה מועלת אלא לעשותו בכלל נר איש וביתו, וכשאינן א' סמוך על שלחן חבירו לא יהני כלל. [אמנם ע"י בתשובת הרשב"א דההשתתפות תהא בשמן ובפתילות, וצריך להוסיף לפתילות מלבד מה שנתן לשמן, והיינו דההשתתפות היא בעצם ההדלקה].

והנה הר"ן (פסחים ז, א ג, ב מדפי הרי"ף) כי הכלל בברכות איזה מהן מברכין ב"על" ואיזה מברכין ב"ל", שאפשר לעשותה ע"י שליח מברכין ב"על" ומצוה שא"א לעשותה ע"י שליח מברכין ב"ל", והק' הר"ן וז"ל, ומיהו איכא למידק בהאי כללא דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ואפ"ה מברכין עליה להדליק, ואיכא למימר דכיון דאמרי' בפרק במה מדליקין דצריך להשתתפי בפריטי כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו הרי

אין מצוה זו יכול להתקיים ע"י אחר, עכ"ל, ובדבריו נראה לכאור' דלא כההבנה הנז' דע"י הפרוטה נעשה בן בית, אלא הביאור דבהשתתפות נעשה מעשה ההדלקה שלו [ושוב הדרנא לפלוגי הפר"ח והלבוש אי מהני השתתפות לעיקר חיוב הדלקת נ"ח או רק לחובה דאכסנאי].

אמנם יל"ע לפמשנ"ת בד' הר"ן דדין ההשתתפות בפרוטה לא מהני אלא באכסנאי, דלכאור' אין משמע כן בדבריו בפסחים דקרי ליה מצוה שבגופו משום ההשתתפות בפרוטה, דלדברינו אי"ז אלא הלכה באכסנאי.

ג. ונראה בביאור הדברים, דהנה הובא לעיל ד' הגרעק"א דנקט דמהני לעקור ולנתק עצמו מהדלקת בעה"ב, אולם פשיטא דאדם בעלמא שיאמר שאינו רוצה לצאת יד"ח בהדלקת נרות שבביתו, ה"ה כאדם שיאמר שאינו רוצה לצאת יד"ח במזוזת ביתו, דודאי דיצא יד"ח, [ואולי הנידון תלוי בד' המשנ"ב בלבוש טלית ואינו רוצה לצאת י"ח, דודאי לבש בגד ד' כנפות בציצית, רק דתלי אי מצוות צריכות כוונה].

ונראה בזה דהא דשייך לנתק מעצמו שלא יצא יד"ח בהדלקת בעה"ב וידליק כ"א בעצמו, היינו רק אחר תקנת חז"ל דמלבד דין נר איש וביתו, איכא דין מהדרין נר לכל אחד ואחד, לזה מועיל לנתק עצמו מהדלקת בעה"ב שלא יחשב כא' מבני הבית ושידליק הוא בעצמו, דכיון דיש אפשרות לקיום המצוה בעצמו מהני לינתק מהדלקת בעה"ב, אולם בלא התקנה דמהדרין נר לכל א' וא' לא מהני לעקור ולנתק עצמו מהדלקת בעה"ב.

והנה מצינו בד' הראשונים בטעם מצות הדלקת נר חנוכה, דיש שכ' דהוי זכר לנרות המקדש, ויש שכתבו דאי"ז משום ההדלקה אלא זכר לנס שדלק השמן שמצאו ח' ימים, ומד' האחרונים (עי' פנ"י) למדתי דב' הבנות במצות נ"ח הם, דאם הוי זכר לנרות המקדש א"כ אי"ז חובה על כל אחד ואחד אלא על הבית זכר למקדש, ואי משום זכר לנס א"כ הוי חובה על כל אחד ואחד, ובדבריהם מבואר דב' הענינים ישנם במצות הדלקת נ"ח.

והנה הגרעק"א נקט דיש מושג לעקור ולנתק מהדלקת בעה"ב ושוב הדלקתו כעיקר החיוב וכנר איש וביתו, ונראה להציע לומר בזה דלא כדבריו ז"ל, דמה דמהני לנתק עצמו אינו מועיל שיהא זה כהדין נר איש וביתו, דלזה באמת לא מהני לנתק עצמו מההדלקה, ולא מהני אלא שתהא מצות הדלקה בגופו, דהדין נר איש וביתו הוא משום הזכר למקדש ואינו חובה לכל אחד ואחד והוא קיים אף על אותו שניתק והדליק לעצמו, דלא מהני עקירתו אלא שיהא המצוה בגופו, ועוד נראה דאף להרמב"ם דגם המהדרין אין כ"א מדליק בעצמו אלא הבעה"ב הוא שמדליק, היינו משום דכל דין ההידור דנר לכל אחד ואחד הוי מעלה בדין ובאופן דנר איש וביתו.

ובזה יש ליישב ד' הרמ"א דאין להדליק א' מחבירו משום דנר איש וביתו מעולה טפי ואין להדליק ממנו נר פחות, והק' הגרעק"א דכיון דמדליק לעצמו ואינו שייך להדלקת בעה"ב שוב הדלקתו שוה להדלקת בעה"ב ולא גרעה ממנה, אכן לפמשנ"ת דגם אחר שמנתק עצמו מהדלקת בעה"ב שידליק בעצמו, אכתי קיימא מעלת הנר דבעה"ב שהוא נר הבית, דהבית יש לו ההדלקה דנר איש

חנוכה - מסירות נפש

היא לא על רוחניות לא להעבירם על דתם ואמונתם, היא מעשה ה', כדי להחזירם למוטב, אבל אם היא גזירה על רוחניות להעבירם על דתם ואמונתם, היא מעשה שטן, שהרי ה' רוצה שייקימו תורתו ולא שיבטלו אותו.

ומעתה מובן החילוק בין פורים לחנוכה, שבפורים שבאו לגזור על הגופות ולא על תורתם ודתם, אם כן הוא מעשה ה' כדי שיחזרו למוטב, ולכן דרך הפעולה היא על ידי תשובה ותפילה "לך כנוס כל היהודים וצומו עלי", ואין מקום למלחמה, אלא לשוב אל ה'. מה שאין כן בחנוכה שלא באו על גופם אלא להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, אם כן הוא מעשה שטן שכביכול בא ללחום עם ה', וכדי להחליש כח השטן דרוש שישראל ימסרו עצמן להריגה במלחמה ממש.

והביא ששמע כן מהחפץ חיים שאמר 'היהודים שגו בשעה שהתחילו גזירת הייבסקים, היו היהודים חייבים לצאת נגדם למלחמה במסירות נפש, אמת יהודים רבים היו נהרגים, אולם כוחו של השטן היה נחלש, אולם כאשר לא נמצא מי שימסור נפשו במלחמה, נתחזקו הייבסקים'.

וסיים, שברור שכל הגזירות בימינו שבאים להצר את חוקי התורה הם מעשה שטן, וכל המצירים הם מעמלק, כמו שהביא שם לעיל מהגר"א, והעצה האמיתית היא להלחם נגדם בזרוע ממש, במסירות נפש להריגה. אבל כמדומה שקשה לקיים זה בפועל כי למלחמה דרוש מי שיעמוד בראשה, ואין מי שיעמוד שפסו אנשי אמנה העומדים בפרץ, אבל צריך לנהל המלחמה בעקיפין והוא על ידי התחזקות בתורה, מאחר שכל כח של עמלק הוא ע"י רפיון בתורה, כנאמר בשמות (י"ז ח') "וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיָדָם", שרפו ידיהם מדברי תורה כדפרש"י שם, אם כן כמה שנתחזק בתורה יחלש כוחו של עמלק. עכ"ד הנפלאים.

חילוק נוסף בין חנוכה לפורים

ד] ואפשר לומר חילוק בין חנוכה לפורים באופן אחר קצת, וקרוב לדרכו של הגאון רבי אלחנן זי"ע, שבפורים שגזרו רק על הגופות ולא על הנשמה, מאחר שלא נגעו בנשמה הגם שהגוף ייהרג, מכל מקום הנשמה תחזור נקיה ושלימה ליצרה, לא היתה ההנהגה של מסירות נפש, מה שאין כן בחנוכה שבאו להלחם על הנשמה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, כשבאים לנתק את הנשמה מיוצרה שזו התכלית נשמת היהודי להיות קשור ביוצרו, על ידי קיום תורתו ומצותיו, על זה יש להלחם ולמסור נפש לבל יצליחו לנתק את הרוח והנשמה מיוצרה, כי התורה היא היא עצם החיים, וכאשר מוסרים הנפש להיות הנפש דבוק בתורה ובמצות לבל תתקלקל ותתלכלך, הקב"ה עוזר ומנצחים.

החילוק בין חנוכה לפורים - חנוכה עיקרו הלל והודאה ובפורים משתה ושמחה

א] בשולחן ערוך (סימן תרע סעיף ב') כתוב: ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. ובביאור החילוק בין חנוכה לפורים מביא המ"ב (סימן תר"ע סק"ו) מהלבוש, וזה לשונו: ונראה הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים, כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות, שהוא בטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילים הקדוש ברוך הוא ממנו, קבעו להללו ולשבחו ית' ג"כ ע"י משתה ושמחה, משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד, רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, [כמו שאנו אומרים להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך], ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחזרין לאמונתם ח"ו, לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקדוש ברוך הוא יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו ח"ו, ובעזרתו ית' לא הפיקו זממם וגברה ידינו, לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלוקים ולא עזבנו מעבודתו.

למה היו דרכי הפעולה של ישראל בחנוכה ובפורים שונים?

ב] אלא שיש לשאול למה דרכי הפעולה של ישראל בחנוכה ובפורים היו שונים, שבחנוכה יצאו למלחמה, ובפורים התכנסו וצומו, ולמה לא פעלו בשניהם באותו אופן או שבשניהם יעשו מלחמה או שבשניהם יתכנסו ויצומו, ולא עוד אלא שלכאורה עשו להיפך ממה שהיה צריך להיות, שבפורים שבאו על גופם להשמיד ולהרוג את הגופות, היו צריכים כולם לצאת להלחם ולעמוד על נפשם ולמסור נפשם בעד זה, ולעומת זה אמרה אסתר (אסתר ד, טז) "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים... וְצוּמוּ עִלַי וְאֶל תֵּאֲכְלוּ וְאֶל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה" ובחנוכה שבאו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך", ולא להשמיד ולהרוג, היו צריכים לכנס כל היהודים ולזעוק אל ה', ולעומת זה יצאו למלחמה למסור נפשם, וכבר עמד בזה בקובץ מאמרים למרן ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל (מאמר "אומר אני מעשי למלך" אות ח').

ביאור הגר"א ווסרמן

ג] וד' אלחנן שם מבאר שיש ב' אופנים של גזירות על ישראל: א) מעשה ה', שישאל חוטאים והקב"ה מבקש להחזירם, וגוזר עליהם גזירות שיחזרו למוטב. ב) מעשה שטן, שמדת הדין מתגברת מאד, וניתן רשות לשטן כביכול להילחם כנגד הקב"ה, ובכל גזירה צריך להבחין מאיזה אופן היא; וסימני הבחינה היא, אם הגזירה

בענין הדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה

במשנתו של רבנו בעל 'אילת השחר' זצוקלה"ה

ואיך תברך כשידליק העכו"ם, ובדעת המג"א י"ל דס"ל כמוש"כ הנתיבות המשפט (סי' קפ"ב סק"א ועיי"ש במילואי משפט) שבשליחות מעשה יש שליחות לעכו"ם, אך בדברי רעק"א דלא ס"ל הכי צ"ב דאם אין זה הדלקה דידה כיון שאין שליחות לעכו"ם למה הקשה רעק"א מצד הברכה והרי גם את עיקר מצוות הדלקת נ"ש היא לא תקיים, וגם בזה חזינן חילוק בין המעשה הנצרך לקיום המצוה בהדלקת נ"ש לבין המעשה הנצרך לברכה, וצ"ב.

ואשר מבואר בזה בדעת רעק"א, דבאמת א"צ לקיום מצוות הדלקת נ"ש שיהיה מעשה הדלקה ידידיה לנר שבת אלא רק בעינן שידולק הנר בביתו לכבוד השבת, ועל כן אם היה דלוק כבר למטרה אחרת צריך לכבותו ולהדליקו לכבוד השבת דאל"כ אי"ז דלוק לכבוד השבת כלל וכלל, אך באופן שאומר לנכרי להדליק נהי דאין שליחות לעכו"ם ואי"ז נחשב כמעשה הדלקה ידידיה אך מ"מ חשיב שהודלק לכבוד שבת מאחר שצויה לעכו"ם והדליק מחמתו לכבוד השבת וסגי בזה (ויעו' בשו"ע הגר"ז בקו"א אות ג' שמבו' יסוד זה), ומ"מ לברכה על קיום המצוה י"ל דס"ל לרעק"א דלא סגי בזה משום שיש דין בברכת המצות שאפשר לברך רק כשעושה מעשה ידידיה לקיום המצוה וזה אין כאן כשהנכרי מדליק, [ויסוד זה שלענין ברכה בעינן מעשה בקיום המצוה מבואר ברעק"א בתשו' סימן ט' לענין מצות מזוזה, ע"ש] ומבוארין דברי רעק"א שהקשה רק על הברכה.

ומעתה י"ל בביאור דברי רבינו זצ"ל, דגם הכא בנידו"ד נהי דמעשה ההדלקה בתחילה הוא מעשה הדלקת נר חנוכה ולא מעשה הדלקת נ"ש אך הא מיהת ממה שדולק הנר אחרי החצי שעה הוא מחמתו וע"י שהוא הדליק בתחילה, והוא גרם לזה בשביל שיהיה נר לכבוד השבת וסגי בזה לקיום מצוות הדלקת נ"ש כיון שהנר דולק לכבוד השבת בביתו ואע"פ שאין כאן מעשה הדלקת נר שבת ממש, אך לברכה על המצוה כיון שאין כאן מעשה הדלקת נר שבת שהרי בתחילה זה לנ"ח והוי מעשה הדלקת נ"ח ואין כאן מעשה ידידיה בקיום המצוה וא"א לברך, ולא סגי לענין הברכה במה שזה דולק מחמתו, וכמבואר בחילוק שחילק רעק"א בין המצוה לברכה לענין עכו"ם שהדליק בציווי הישראלי, וכש"נ.

ויש להביא יסוד לחילוק זה מדברי התרומת הדשן בדין הדלקת נ"ח (סי' ק"ב), דהתורה"ד שם דן האם הא דקיי"ל כבתה אין זקוק לה הוא גם כשמדליקים בערב שבת קודם הזמן שצריך לדלוק בלילה, דהיה צד לומר שקיום המצוה הוא רק כשדולק בלילה ועד אז אין כאן את המצוה עדיין ומשו"ה אם נכבה צריך להדליק, וכתב התורה"ד שאינו כן דהא א"כ איך מברכים בערב שבת על הדלקת נר חנוכה והרי אינו מקיים המצוה עדיין אלא על כרחך דחשיב כקיום המצוה ומשו"ה אם כתבה אין זקוק לה, ע"ש.

א. כגמ' שבת כג: אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, ופירש רש"י "נר ביתו בשבת והוא עני ואין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות", ומבואר דנר שבת קודם לנ"ח משום שלום ביתו, ונפסק להלכה באו"ח סי' רס"ג סעיף ג'.

ורבינו זצ"ל באילת השחר בשבת שם כתב לדון במי שיש לו שמן יותר משיעור ההדלקה שהוא חצי שעה והוא מדליק בביתו על שולחנו (מפני הסכנה וכדו'), דלכא"ו יוכל לעשות עצה שיעלה לו גם לנר חנוכה וגם לנר שבת ע"י שידליק הנר עם כל השמן ובחצי שעה הראשונה יהיה לנר חנוכה ואח"כ לנר שבת שהרי לאחר ח"ש מותר להשתמש לאורה, וכתב שם שא"א לעשות כן מחמת שלא יוכל לברך על המצוה של הדלקת נר שבת, דכיון שכעת עד גמר החצי שעה זה לנר חנוכה ולא לנר שבת ורק אח"כ יהיה זה לנר שבת נמצא שעתה אינו עושה מצוה של הדלקת נר שבת וא"כ לא יוכל לברך הברכה כשמדליק, ואמנם אח"כ יקיים המצוה ממילא אך כעת שאינו מקיים המצוה א"א לו לברך, וגם אח"כ לא יוכל לברך בגמר הח"ש כיון שאינו עושה אז כלום וא"א לברך כשהמצוה נעשית מאליה, ועל כן הוא צריך להדליק לנר שבת בלבד ויפסיד את ההדלקה של נר חנוכה, ע"ש. [ויש כאן חידוש דמחמת הפסד הברכה על הדלקת נר שבת אנו אומרים לו לא להדליק נ"ח כלל ויפסיד מצוות הדלקת נר חנוכה לגמרי, והיה פשוט לרבינו זצ"ל שיפסיד מצוה לגמרי בכדי לא לקיים את המצוה האחרת ללא ברכה].

ואמנם עיקר הדברים צ"ב, דמבו' שכ' שכל החסרון מחמת שמפסיד את הברכה של הנ"ש אבל את עיקר דין ההדלקה אינו מפסיד, וקשה דהנה כתב הרמ"א סי' רס"ג סעיף ד' דאם יש נר דולק בביתו מבעוד היום גדול צריך לכבותו ולחזור להדליק לכבוד שבת, ומבואר במשנ"ב שם שהוא לעיכובא, ומבואר מזה דלקיום המצוה בהדלקת נ"ש לא סגי במה שדולק בביתו נר בשבת אלא בעינן מעשה הדלקה לנר שבת דווקא, וא"כ מדוע יש כאן רק הפסד של הברכה והרי עיקר המצוה של הדלקת נ"ש לא יקיים בזה, שהרי ההדלקה מעיקרא היא לצורך נר חנוכה ואי"ז הדלקת נר שבת כלל, ומדוע דן רבינו זצ"ל רק מצד שלא יוכל לברך ולא מצד הפסד המצוה לגמרי כיון שאין כאן מעשה הדלקת נר שבת, ומאי שנא הברכה מעצם מצוות ההדלקה בפרט זה.

אכן אשכחן חילוק בזה בין המצוה של הדלקת נ"ש לברכה שעל המצוה בדברי רעק"א בגליון שו"ע סי' רס"ג על המג"א סק"א, דהמג"א שם כתב בשם מהר"ש דאם יש חופה בער"ש והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה ואם תדליק נר שבת היא תקבל ע"ע שבת יש עצה שאחר החופה תאמר לעכו"ם להדליק והיא תברך, ותמה רעק"א דכיון שאין שליחות לנכרי א"כ היא אינה מדלקת

אח"כ בתוך כ' אמה זה הדלקה שלו והוי כמדליק בתוך כ' ויצא יד"ח. וזה כהסברא הנ"ל שכתבנו שע"י אשו משום חציו שפיר מקיים מצוות ההדלקה גם במה שדולק לאחר זמן בלבד.

וכשנאמר הדברים לפני רבינו זצ"ל טען (הובא בקוב"א כ"איל תערוג) שלא יועיל בכה"ג מה שירדה השלהבת למטה מכ' כיון דהכל מתייחס למעשה ההדלקה שהיה למעלה מכ', וציין לדברי הנמוק"י בב"ק דף כ"ב. וביאור הנידון בזה הוא דהנה הנימוקי יוסף שם הקשה למאי דקיי"ל אשו משום חציו איך אנו מדליקים נרות שבת עם חשיכה והם דולקים בשבת והרי אשו משום חציו ונחשב כמבעיר הוא בעצמו בשבת, ותירץ דנחשב שעושה הכל במעשה הראשון שעשה בערב שבת, וביאור הדברים דיש לחקור בדין אשו משום חציו האם הפירוש הוא שכל זמן שהנר ממשיך לדלוק חשיב שהוא מדליק אותו כעת וכל הזמן הוא כעושה מחדש הדלקה ועושה וחוזר ועושה הוא, או שהפירוש הוא שכל מה שדולק אח"כ מכח ההדלקה הראשונה מתייחס אל המעשה הראשון וכאילו במעשה הראשון נעשו כל ההדלקות הללו, ובקושיה סבר הנימוק"י שהוי כעושה וחוזר ועושה ומשו"ה הקשה דחשיב כמדליק נר שבת וע"ז תירץ שאינו כן אלא מעשה הראשון נעשו כל ההבערות וזה היה בערב שבת.

וע"י בברכת שמואל (ב"ק סי' י"ז אות ה') כתב בשם הגר"ח דנח' בזה התוס' והרשב"א דלהרשב"א הוי כעושה וחוזר ועושה ולהתוס' הוי הכל במעשה הראשון, עיי"ש. והנה אי נימא דהוי עושה וחוזר ועושה צריך לומר ביישוב קו' הנימוק"י [א.ה. וכו' הקה"י בב"ק סי' כ"א עיי"ש] דנהי דחשיב כחוזר ועושה כל הזמן אך לענין מלאכת שבת אין איסור על זה.

וכזה יש לבאר הנידון בין ה'דברי יציב' לרבינו זצ"ל, דהדבר"י אזיל כהסברא דהוא עושה וחוזר ועושה ומשו"ה הוי כמו שהדליק פעם נוספת שירד למטה וא"כ אין כאן חסרון, אך רבינו זצ"ל נקט כהנימוק"י שהכל מתייחס להדלקה הראשונה וזה היה למעלה מכ' וחשיבא ממילא הדלקה פסולה ולא יצא יד"ח ולא מהני מה שהנר דולק אח"כ למטה מכ' דמעשה ההדלקה היה למעלה מכ'.

והנה נראה דלענין הנידון הא' הנ"ל במדליק לנ"ח ואח"כ יחול הנר שבת י"ל שיודה רבינו זצ"ל שיועיל מצד האשו משום חציו ויחשב כמדליק בעצמו הנר שבת וכנת', ואע"פ שהכל מתייחס למעשה הראשון ובתחילתו היה נר חנוכה, מ"מ לא דמי למעלה מכ', דבהדלקה למעלה מכ' הויא הדלקה פסולה וכל הזמן שהנר דולק הוא מתייחס למעשה הדלקה הזה של למעלה מכ' נמצא שזה הכל מחמת הדלקה פסולה, אבל הכא אין חסרון לענין הדלקת הנר שבת במה שבתחילה הוא מדליק לשם נר חנוכה דאי"ז הדלקה פסולה וא"כ שפיר י"ל שבמעשה הראשון נכלל גם הדלקת נ"ח מיד וגם הדלקת נר שבת בשביל לאחר חציו שעה, ויש לפלפל עוד, ותן לחכם וגו'.

יל"ע למה לא הקשה התרוה"ד ביותר דהא קיי"ל דהדלקה עושה מצוה ואם היה הנר דלוק מבעוד יום לא לשם נ"ח צריך לכבותו ולהדליקו מחדש, וא"כ איך יצא כלל יד"ח מצוות הדלקת נר חנוכה כיון שמדליק קודם הזמן ואחר כך הוא דולק מאליו שלא על ידו ואיך יצא יד"ח המצוה, ועל כרחק מבואר כעיקר היסוד הנ"ל דאף שלענין הדין דמעשה ההדלקה היה סגי במה שהדליק מע"ש לצורך המצוה דנר חנוכה אבל כלפי הברכה בעינן שיחול בהדלקתו מעשה מצוה ממש, ולזה האיר הרב מנוח פרגו שליט"א.

ב. ונראה לבאר הענין באופן נוסף, דהנה בעיקר דברי רבינו זצ"ל שאם בתחילה יהיה הנר עבור נ"ח ואחר חציו שעה יהיה לנר שבת לא יוכל לברך בגלל שאח"כ נעשית המצוה מאליה בלא מעשה ידיה, ויש לע"י בזה דהא קיי"ל כר' יוחנן בב"ק דף כ"ב. דאשו משום חציו וחשיב כאדם המזיק ממש וכמעשה ידיה דמי, וא"כ כשהנר דולק לאחר הח"ש עבור נר שבת אי"ז נחשב כדולק מאליו אלא כמעשה ידיה חשבינן ליה ולמה לא יוכל לברך על זה.

ויתכן ליישב בזה דהנה דין אשו משום חציו אף דאינו חידוש מיוחד רק לגבי מזיק אלא גם לגבי רציחה חשיב כרוצח בידים וכמבואר בב"ק כב: עיי"ש, אך בחידושי רבינו חיים הלוי (הל' שכנים) צידד לומר דלענין שחיטה לא מהני ע"י אשו משום חציו (ודלא כהתוס' בסנהדרין דף ע"ז) כיון דנהי דחשיב מעשה ידיה מ"מ אי"ז נחשב שהוא מכוחו, ותרי מילי נינהו דכשדנים את מה שאירע אליו אנו אומרים שזה מתייחס אליו וזה ההגדרה שזה "מעשה ידיה" אך סו"ס כוחו אין בזה, ולכן לענין שחיטה דבעינן כח גברא לא מהני אשו משום חציו.

ולפי"ז י"ל דהכא לענין הברכה על המצוה לא סגי לן במה שזה נחשב כמעשה ידיה ע"י הדין של אשו משום חציו אלא בעינן שזה יהיה נעשה מכוחו ממש וכל שאי"ז ממש כוחו א"א לברך על זה אע"פ שהמעשה מתייחס אליו, וזהו חידוש.

ומעתה י"ל דהא דפשיטא ליה לרבינו זצ"ל שמצוות הדלקת נ"ש שפיר יקיים בכה"ג שבתחילה יהיה לנ"ח ואח"כ לנ"ש והקשינו הא אין כאן מעשה הדלקת נר שבת, ולפי הנ"ל י"ל דלגבי זה אין חסרון כיון דאשו משום חציו וא"כ שפיר נחשב שהוא המדליק גם כלפי מה שידלק אחר כך. ורק לענין הברכה לא סגי בזה ובעינן שיהיה מכוחו ממש דלענין הברכה י"ל שבעינן תורת מעשה גמור ועל כן בזה לא יוכל לברך דסו"ס אי"ז מכוחו ועל זה לא מהני הא דאשו משום חציו וכמושנ"ת,

ג. והנה בתשובות דברי יציב (או"ח סי' רס"ד) כתב לחדש שבמדליק נר חנוכה למעלה מכ' אמה ואחר כך ירדה השלהבת לתוך כ' אמה קיים מצוות ההדלקה כמו מדליק למטה מכ', דכיון דאשו משום חציו א"כ כשדולק

לע"נ אבי מורי

הרב אברהם מאיר ב"ר יחיאל אריה ז"ל ליפשיץ

נלב"ע כ"ה שבט תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

נדבת בנו הרב משה ליפשיץ שליט"א

לע"נ מגיד המישרים הגה"צ

רבי שלום מרדכי ב"ר יצחק הכהן שברון זצ"ל

נלב"ע כ"ב כסלו תשנ"ה

הוקדש ע"י יוצ"ח שליט"א

בגדר החיוב בהדלקת נר-חנוכה

השלום-בית, היינו שלא יצטערו, ועי"ז יחסר עונג שבת, וא"כ ענין שלום בית אינו משום שלום ביתו בין איש ואשתו, והרמב"ם כתב בהל' חנוכה פ"ד הל' י"ד וז"ל 'היו לפניו נר ביתו ונר חנוכה, וכו' נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו וגדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר "דְרָכֶיךָ יְיָ דְרָכֶי נְעִים וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם" ומשמע מדברי הר"מ שענין שלום ביתו היינו בינו ובינה, אבל קשה לומר כן שהרי "נר-ביתו" בפשטות הוא הלכה בהל' שבת (כן מבואר בראשונים, וה"ה שם על הר"מ, ושו"ע וכו') וא"כ צ"ל שדין השלום כאן שייך להל' שבת, וגם הרמב"ם מסיים במעלת השלום בכלליות ואינו דווקא בין איש לאשתו, וע"כ דס"ל דעיקר הטעם הוא משום עונג שבת אלא שביאר חשיבות העונג מצד מעלת השלום, וזו מעלה בעונג השבת, וע"כ י"ל כמש"כ הגרי"ש כהנמן זצ"ל שבמכירת הכסות הוא באמת פגיעה גופא בעונג השבת, ומחסר בשלום ביתו.

וא"כ נחזי אנן כעת בערב שבת כשבא למכור כסותו לצורך נר-חנוכה ישאר ללא כסות, א"כ פוגם בזה ענין שלום בית, ועונג שבת, א"כ כמו שלא מוכר כסותו לצורך נר שבת כדי שלא יפסיד ענין העונג והשלום, א"כ כיון שנר שבת עדיף על נר חנוכה בודאי שלא ימכור כסותו ויפסיד ענין השבת, שהרי שבת עדיף מנר-חנוכה, וא"כ מלכתחילה אינו יכול למכור כסותו לצורך נר חנוכה על חשבון עונג שבת.

וביותר נ"ל שגם אם כבר מכר כסותו וכעת אין לו כסות, ויש לו (ע"י המכירה) מעות לקנות נר חנוכה, לכאור' יצטרך לקנות כסות בחזרה ע"מ שלא למנוע עונג שבת, ואף שיתכן שכל מה שנר שבת עדיף היינו משום שיש מצוה בהדלקת נרות, ומצות נ"ש עדיפא ממצות נ"ח אבל אם רק עי"ז יתאפשר עונג ושלום בשבת ולא תתקיים בזה מצוה (כגון הדלקת נר) אפשר שבכה"ג לא ידחה הנ"ח לקנות שוב את הכסות. אבל עכ"פ זה נראה שאין לו למכור לכתחילה הכסות ולמנוע מעצמו עונג וכבוד שבת, שהרי לא צריך למכור כסותו לצורך נ"ש, ואיך יתכן שימכור כסותו לצורך נר חנוכה בשעה שע"ז יפסד עונג וכבוד שבת, והרי נר שבת עדיף מנ"ח, ולא מוכר כסותו לצורך נ"ש, וכאן נאמר שימכור כסותו לקיים נ"ח, ויפסיד עונג שבת, וצ"ע. וא"כ לפי"ז נראה שמה שדנו הפוסקים בכה"ג בערב שבת שימכור לצורך נר חנוכה נראה לכאור' שלא צריך, ולא יכול למכור כסותו כלל.

ונראה שגדולי הפוסקים הנ"ל שסברו שימכור עכ"פ לצורך נר חנוכה (ובהמשך דנו מה יעשה) סברו דרק כשיש נר ממש לפנינו עדיף להדליק נר שבת ולא נר חנוכה הינו משום שבכה"ג כבר כאילו יש מצב של שלום ועונג דיש נר לפנינו, ועדיף להדליק של שבת שלא לבטלו ולא להדליק של חנוכה שהוא ליצור מעשה מחודש של פרסומי ניסא בפני עצמו שלא נמצא כעת, ע"כ שלום בית עדיף, אבל אם מקיים פרסומי ניסא ודאי עדיף מקיום של שלום בית בפני עצמו, דעיין בדברי הרע"א בשו"ע סי' תרע"א ס"א (מודפס בעין הגליון בשו"ע טלמן אות ו') (המשך בעמוד 32)

כ' השו"ע סי' תרע"א סעי' א' "דצריך להזהר מאוד בהדלקת נרות חנוכה, ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק". עוד כתב בשו"ע סי' תרע"ח סעי' א' "מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת מפני שלום-בית".

והנה בנידון אם מחויב למכור כסותו ע"מ לקנות נר-שבת, דייקו האחרונים מדברי הר"מ שלא צריך. דהרמב"ם בהל' שבת (ריש פ"ה) כתב אפי' אם אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ומדליק, וברמב"ם בהל' חנוכה פ"ד הל' י"ב כ' "אפי' אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ומדליק". וממה שדקדק הר"מ בהל' חנוכה לומר שמוכר כסותו, ובהל' שבת בדין הדלקת הנר השמיט את מכירת כסותו משמע שלנר שבת אינו מוכר כסותו.

(ע"י) בביאור הלכה סי' רס"ג ב' הביא מהפרמ"ג דגם בשבת אין חייב למכור כסותו, והוכיח כן מחנוכה לשבת, ובכ"ז הרבה מרבותינו האחרונים נטו מזה מדקדוק דברי הרמב"ם, ע"י בכ"ז בספר 'שלמי-תודה' חנוכה סי' כ"ז)

והנה נסתפקו האחרונים בערב שבת חנוכה כשאינו לו נר שבת ונר חנוכה, האם יהיה מחויב למכור כסותו כדי לקנות נר חנוכה (לפי דברי הרמב"ם) דהרי כשימכור ע"מ לקיים נר-חנוכה, ויהיו בידו מעות יהיה מחויב לקנות בהם נר שבת. או עכ"פ כשיהיה בידו נר יצטרך להשתמש בו לנר שבת, אבל הרי לענין נר שבת אינו חייב למכור כסותו. וא"כ מלכתחילה לא ימכור כסותו, ואז שוב יתחייב למכור ע"מ לקנות נר חנוכה ושוב חוזר חלילה, וצ"ע. והגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (הובאו דבריהם במשנ"ב 'דרשו' סי' תרע"ח א') סברו שאכן מלכתחילה צריך למכור לצורך נר-חנוכה, אבל כשיהיו בידו מעות או נר ישתמש לצורך נר שבת כיון שכעת חל הדין שנר שבת קודם לנר חנוכה.

אומנם הגרש"ז אורבך זצ"ל (הובא ב"הליכות שלמה" י"ג הערה 35) כתב שמסתבר שימכור כסותו וישתמש לנר חנוכה שהרי נר חנוכה הוא שחייב אותו למכור כסותו, ולגבי שבת חשיב שיש כאן כסות ולא ממון, (היינו שהכסף או הנר הוא חליפי הכסות וזה מהני רק לנר-חנוכה) עכת"ד.

והנה צ"ע עצם הנידון, דלכאור' יש כאן בעיה בעצם השאלה, שהרי נר שבת קודם בחשיבות לנר חנוכה, וא"כ מה הענין שצריך למכור כסותו רק לחנוכה ולא לשבת דחמירא, וצ"ע.

ודאיתי מובא מדברי הגרי"ש כהנמן מפוניבז' זצ"ל (קונטרס שיעורים וחדו"ת) שכתב דהרי כל חשיבות נר שבת הוא משום שלום ביתו, וע"י מכירת כסותו יפסיד את ענין עונג שבת והשלום, וע"כ לענין נר שבת לא ימכור, אבל לענין נר חנוכה אי"ז סברא כלל, ולכן ימכור לצורך נר-חנוכה.

והנה ברש"י (שבת כג: ד"ה 'נר ביתו - ונר חנוכה') כתב נר ביתו - בשבת, ושם כתב (ד"ה 'שלום-ביתו') "דהרי אמרינן לקמן 'וְתִתְּנוּ מִשְׁלוֹם נְפְשֵׁי' זו הדלקת נר בשבת שבני-ביתו מצטערין לשבת בחושך ע"כ. ומשמע שמפרש ענין

עבודת ההודאה

מקבלים ושרויים בטובה, ואילו כאשר הם ברעה הם מקללים. אלא תמיד בין טובה ובין רעה תהיו מודים. עכת"ד. הוי אומר קללה היא מצב של ניתוק מוחלט, ובוה באה האזהרה והחיוב לדעת, לחוש ולהיות מחוברים לטוב ולצד ההודאה גם במצב של קושי. אלא שדבר זה כאמור מנוגד הוא לטבעו של אדם. וכמו שמבואר ב'ארחות חיים' לרא"ש בזה"ל "טבעם של בריות להתעלם מהטובות ולגלות הרעות". ובוה קמ"ל שלפחות בזה מחוייב האדם להטות את טבעו לראות באופן שקול טובות לעומת קושי וצער.

זאת ועוד מתבאר מדברי הרמב"ן ביתר שאת היסוד לתת משקל לראיית הטוב גם בזמן שמציאות הרע מוחלטת בהם, בדברי יעקב לעשיו "פֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב", וביאר הרמב"ן שהשתדלותו של יעקב מול עשיו כשאמר "עבדך יעקב" ועוד כשאמר "יִרְוַח תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדְרָ וּבֵין עֵדְרָ" ופירשו חז"ל שהוא כדי להשביע עינו של אותו רשע, אינה השתדלות של חנופה להקל מעליו מלחמתו של עשיו, אלא כלשון הרמב"ן, לתת לו כבוד בכור באמת ובתמים, ואעפ"י שקנה ממנו הבכורה עדיין מחשיבו לבכור כי זה 'כבוד האב' והיינו למרות שפניו של עשיו למלחמה "וְאֶרְפַּע מְאוֹת אִישׁ עִמּוֹ" וכמו שמבואר בכתובים על פחד יעקב "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד" ובחז"ל 'שמא יהרג' עדיין היה מקום באמת ובתמים לתת לו את הכבוד בככור גם בתוך ים השנאה של עשיו והפחד ממנו, בכל זאת יש מקום להתנהג עמו בכבוד בעצם מחמת כבוד האב. וכבר לימדונו חז"ל שכל פרשת יעקב ועשיו עם כל פרטיה הרי היא לימוד לדורות.

ד. חג חנוכה נתייחד כחג של עבודת הודאה (עי' שפת אמת ו'פרי צדיק') וכשם שבקבלת עומ"ש למרות החיוב התמידי נקבע יום של ראש השנה שהוא כולו מלכות והוא מקרין על עבודת עומ"ש בכל השנה וכך היא בעבודתה ההודאה של חנוכה, שהיא יסוד לעבודת ההודאה בכל השנה. זאת ועוד כשם שיש עבודה בעומ"ש בכל יום, כך יש עבודה בהודאה בכל יום.

ובאופן נוסף י"ל מש"כ ב'שפת אמת' (חנוכה), שהלל והודאה הם שני נושאים נפרדים, כש'הלל' גדרו הוא הודאה על הניסים והנפלאות, ואילו 'הודאה' גדרה הוא היכולת לראות גם בקושי ובצרות תשתית לטוב. וכך מצינו בלשון חז"ל, 'השבטים עסוקים במכירתו של יוסף ואילו הקב"ה עסוק באורו של משיח'. לאמור מה שנראה כסתמת הגולל, וכלשונו של יעקב "נפוצה ברית השבטים" בעצם משמש הוא תהליך לגאולה, "אורו של משיח".

וכך מתבאר בחז"ל (מ"ד דברים ב' י"א) עה"פ "הֶעֱנָה אֹתִי בְיוֹם צָרָתִי" (בראשית ל"ג ג') משל לאשה היושבת על המשבר וכו'. ולכאורה צריך ביאור שכן היסוד למענה ביום צרה הוא כמבואר בגאולת ישראל ממצרים, וכמבואר ברמב"ן (שמות ג' י"ד - ט"ו) וז"ל "למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לראיה אחרת רק כי אהיה עמהם בכל צרותם יקראוני ואענם" עכ"ל. אלא שהיסוד הנלמד מכאן הוא לא במענה ביום צרה אלא על ההתייחסות (המשך בעמוד 35)

א. מבואר בחז"ל 'לאה תפסה פלך הודאה' הַפְּעַם אֹדָה אֶת ה'" ועמדו ממנה בעלי הודאה, דוד, יהודה ודניאל. רחל תפשה פלך השתיקה ועמדו ממה בעלי שתיקה. בנימין - במכירת יוסף-, שאול - אֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד", ואסתר "אֵין אֶסְתֵּר מְגַדֶּת מוֹלְדֶתָהּ וְאֶת עַמָּהּ" (בב"ר בראשית פ' ע"א).

'פלך' משמעותו אומנות ועבודה. ויש לעיין בזה, שכן, ברחל ניחא ששתיקה נקראת 'פלך' שכן הכח הנדרש הוא עצום.

אמנם בהודאה צריך ביאור, שכן הודאה הוא דבר המובן מאליו ובפרט לקב"ה ובפרט כאשר מדובר בהעמדת השבטים, וא"כ מהו הדמיון לפלכים, ומהו 'פלך'?

ב. בסוגיית הגמ' (ברכות ז'): מבואר בהא דאיתא 'מְזִמּוֹר לְדוֹד בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוּם בְּנוֹ' (תהילים ג') וכי מזמור הוא, והלא קינה הוא, אב בורח מבנו, ות' בגמ' משל למי שיש לו שטר חוב, כל זמן שאינו פורע הוא עצב, ולאחר שפרעו הוא שמח. אף כאן כיון שאמר לו הקב"ה 'הִנְנִי מְקִים עָלֶיךָ רְעָה מִבֵּיתְךָ' היה עצב, אמר שמא עבד וכו' שאינו מרחם עלי, כיון דחזא אבשלום, הוא שמח משום הכי אמר "מזמור לדוד".

ומבאר המהרש"א דבהכרח איירי במשל במי שלא ידע האם יוכל לפרוע את השטר חוב וע"כ היה עצב, ומשנוצרה האפשרות לפרעון שמח, אף כאן חשב שלא יוכל לעמוד בגזירה, ומשראה שהגזירה היא אבשלום, שמח.

אמנם, עדיין צ"ב רב שכן עדיין הקושי הוא עצום וכמבואר שם בסוגיא, 'קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג' וא"כ גם כאשר הגזירה פחות קשה עדיין אין מקום למזמור, וצ"ב בזה.

והיסוד העולה הוא, שאכן הודאה כאשר היא במצב של נתינה ברורה, הרי היא מחויבת ופשוטה. אמנם בכל מערכות הקבלה של האדם, בין אדם למקום ובין אדם להוריו, התייחסותו העיקרית היא דווקא לצד הביקורת ולצד החסר, וזמני ומצבי הנתינה הופכים בהרגשותיו למיעוט הבטל ברוב, וה'פלך' והעבודה שבהודאה היא היכולת להתעלם ממצב הקושי והחוסר, ולתת את כל תשומת הלב להודאה. ובוה הוא דאיתא, שהחלק הזה במזמור לדוד להודות על ההצלה למרות מצב הקושי שהוא נתון בו בברחו מפני בנו, היא ההודאה שייכת ומחויבת. ולכך נצרכת אומנות של "בעל הודאה" דוד שעמד מלאה שהיא 'תפסה פלך הודאה' שכן כל מציאותה וכל אופן העמדת השבטים, התלווה לקושי עצום "כִּי שָׁנוּאָה לְאֹהֱ" עיניה רכות וכו' ובכל אופן היה מקום לעבודה בפלך להפרדת הדברים ולחוש הודאה לעומקה, עד שהעידו חז"ל "מעולם לא הודה" בזאת היא עבודת ההודאה.

ג. נפק"מ זו בעבודת הודאה שנתייחדה למייסדי האומה, רמוזה היא בחז"ל כחיוב לכלל כולו בהא דאיתא "אֲלֹהֵי כֶסֶף וְאֵלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שמות כ' כ') ואיתא במדרש שהקב"ה אומר לישראל אל תהיו כעובדי אלילים שהם מברכים ומודים כאשר

תן לתפילה לעורר ולשמח את לבך

שנלמד בכל יום תהיה עריבה ונלמדת לשמה.

◆ ◆ ◆

זכעת נשים לב: את הברכה הזו בירכו סבינו וסבתותינו וסבי סבינו מזה אלפי שנים, ונמצא שדורות על דורות בירכו בכל יום ברכה זו, וזה החל מגיל חינוך, דהיינו מגיל שש עד זקנה.

צאו וחשבו: בשנה יש כ- 360 יום וסבי סבינו בירכו ברכה זו בממוצע כ- 70 שנה, ואם כן כל סבא וסבא שלנו התפללו עלינו ועליכם כ- 25,000 ברכות בימי חייהם!

ואם עברו מאה דורות מאז שהתחילו להתפלל את נוסח הברכות הזה, נמצא שמאבות אבותינו התפללו עלינו אבותינו הישירים שני מליון וחמש מאות אלף ברכות!! על כל אחד מאתנו. כמה מאושרים אנו שבסוף הדורות נאספו לזכותינו כה הרבה ברכות!

וכל זה רק הסבא והסבא של הסבא, ועל אלו יש להוסיף את תפילות כל הסבתות וכל עם ישראל, שהתפללו עלינו, ותגיעו למיליארדים רבים של ברכות המונחות על ראש כל אחד ואחד מכם ומאתנו.

ובאופן זה הניחו חכמינו ואבותינו אוצרות עצומים של הכנה לקבלת התורה, ושתהיה בעריבות. לכל אחד מכם שמור "אוצר של בנק עצום" של קדושת הברכות!!

הכנות אלו יביאו אותנו בודאי להתרגשות ולשמחה בתורה עד אין קץ!

ושאל תלמיד אחד: א"כ איך יתכן שרבים עדין לא זכו להתחבר לתורה?

ותשובתך: שהיצר הרע מעולם לא שקט על שמריו, והכין מיליארדים של משאות שוא ופיתויים להרחיקנו מהגדולה והאמיתית שבעריבויות - שהיא התורה הקדושה.

◆ ◆ ◆

ועתה "יהודי" אהוב, תן דעתך עוד ל"חשבון" הברכות הבא: אם אתה כבן עשר, אם כן אתה בעצמך כבר ברכת את ברכות התורה בערך כ- 1,500 פעם! ונער בר מצוה כבר בירך מעל אלפיים בקשות של "והערב נא". ואברך צעיר בן כ"ב בירך 6000 ברכות אלו!

ועל מי? - על בניך ועל נכדיך ועל צאצאי צאצאך, שתוליד בברכת השם בשנים הבאות עליך לטובה! ונמצא שאתה "סב-רך" דהיינו "סבא" בברכות "ורך" בשנים!

ובקשותיך אהובות ומתקבלות ברצון ע"י בורא עולם, מכיון שהפה שלך טהור וקדוש בהיותך בן תורה ההוגה בה במתיקות.

"להזכירם תורתך"

החזו"א (אגרת קנ"א ח"ג) מעורר מאד להעמיק את עבודת התפילה, שתהיה יוצאת מהלב ולא רק מהשפתיים. וכה דבריו: "לכבד בפה, והלב רחוק? הלא יספות חטא על פשע על לב האבן, אשר לא ימס מזרם קדש אשר ימטירו עליו מסדרי התפלה בעוז קדשם, אשר הסתירו בכנפי מערכי תפלתם, והוא נרדם בתרדמתו העמוקה, ולא יעור לקול הקורא".

קודם סדרו לנו חכמינו את נוסח התפילה היה כל אדם פונה אל הקב"ה מתוך לבו ובלשונו האישית. אחרי שנסדר הנוסח, עלול לב האדם להרדם בשעת התפילה. ולכך תובע החזו"א: תתעורר! תקשיב לקול הקורא - ומייהו הקורא? אתה בעצמך!

במיוחד עלינו להתעורר לקנות את תבונת התורה, ואומר החזו"א: "כמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילת שמונה-עשרה על הדעה, ובתפילת 'אהבה רבה' ובקדושה דסדרא ובברכת 'אלוקי נצור' אחרי השמו"ע ובברכת 'בריך שמייה"', אף אנו נקשיב ונאזין לברכות התורה.

מלכות יון הרשעה יצאה "להשכיחם תורתך", ועם ישראל התנשא מאז "להזכירם תורתך" ועיקר לימוד תורה הוא בהתעוררות ובשמחה.

הבה נתפעל מהאופן, שבו שקדו חכמינו גדולי הדורות, להכין את לב העם לשקידה בתורה.

◆ ◆ ◆

בברכות השחר אנו מתחננים לפני אבינו מלכנו: והערב נא ד' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו ובפיות עמך בית ישראל.

כלומר, ראשית כל, מבקשים אנו מלפני ד', שהתורה תהיה נלמדת על ידינו בעריבות בתוך "פיות עמך בית ישראל".

וממשיכים אנחנו: "ונהיה אנחנו, וצאצאינו וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל" "כולנו יודעי שמך" - דהיינו יודעי שמך בהכרה ברורה.

נפתח את לבנו: אין אנו "מתפשרים" על אלף יהודים, או על מניין יהודים שיהיו יודעי שמך. אנו פונים בתחינה ובכמעט בתביעה: "כולנו יודעי שמך" ללא יוצא מן הכלל! "ולומדי תורתך לשמה" - מתוך כונה לדעת ולהבין.

ושוב: לא רק החזו"א למד תורה לשמה. כולנו-כולנו נלמד תורה לשמה!

כמה נפלא! וכמה עלינו להתבונן ולכוין ולהתחנן כל בוקר בברכות התורה ועל ידי זה נזכה שהתורה

לע"נ האשה החשובה
מרת גרטה רחל בת מאיר ע"ה
נלב"ע כ"ח כסלו ת.נ.צ.ב.ה.
נדבת בני המשפחה שיח'

לע"נ האשה החשובה
מרת סוליקה בת שמחה ע"ה
נלב"ע ט' כסלו תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.
נדבת בני המשפחה שיח'

ימי הלל והודאה

במהות 'על הניסים' של חנוכה

גדול חשמונאי ובניו - יהודה, שמעון, יוחנן, יונתן ואלעזר שהיו צדיקים גמורים וצעקו 'מי לה' אלי' ו'מי כמִכָּה בְּאֵלֶם ה'" שזה ר"ת מ'כ"ב'י [הרשעים באו ועשו מהשם מ'כ"ב"י את ההפך לגמרי, נתנו את השם הזה לתרבות היוונית שנתנה חשיבות גדולה לגוף והספורט ומשתמשים בשם של המכבים הצדיקים לתרבות יון עצמה.. גם זה מנסיגות ההצלחה של הסט"א].

ואז הקב"ה ריחם על עם ישראל והיה 'מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים' שזו ההתגברות של המלחמה וזה גרם להתגברות הקדושה על הטומאה ש'מסרת רשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים, זדים ביד עוסקי תורתך' ואז 'באו בניך לדביר ביתך' ובנו את בית המקדש בחזרה וזו המהות של נס חנוכה.

זו התשובה האמיתית לשאלה למה כתוב 'רשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים', חז"ל כתבו לנו כאן את המהות של הנס, ובוזה ניכר ההבדל בין 'על הנסים' של חנוכה לעל הנסים' של פורים, שבפורים מופיע רק עצם הנס.

ובזה מבואר למה נס חנוכה היה דוקא במנורה, המנורה היא עדות שהשכינה שורה בישראל. וכיון שהיתה ח"ו בחינה של סילוק השכינה, עד שהיה כמעט חורבן בית המקדש, ממילא חזרת העבודה והשראת השכינה התבטאה במנורה שהיא מראה את השראת השכינה בישראל.

שאלנו, למה בחנוכה נזכר קביעות היום 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו' ובפורים לא נזכר.

נראה שהביאור הוא כך; גם בפורים וגם בחנוכה הגדר ההלכתי של 'על הניסים' הוא כמו 'עלה ויבוא' בר"ח, דהיינו הזכרת מעין המאורע, בשניהם כללים שווים באמירתם, והחילוקים אם שכח שאינו חוזר, וכן בברכת המזון אם יש חיוב סעודה חוזר ואם לא אינו חוזר. זהו דין הזכרת מעין המאורע שתיקנו אותו ב'מודים', אמנם בחנוכה יש דין נוסף בגדר 'על הניסים'.

חז"ל תיקנו בחנוכה להודות ולהלל. בפורים תקנו משתה ושמחה. בחנוכה יש תקנה להלל על ידי אמירת ההלל, ויש דין הודאה שמתקיים באמירת 'על הניסים' וזהו דין מיוחד בחנוכה שיש תקנת חז"ל להודות.

לכן הוסיפו בסוף 'על הניסים' 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו' שזה חלק מקביעות היום, ההודאה על ניסי חנוכה.

נראה, שיש כאן גם כן נפקא מינה למעשה. אם אחד חולם באמצע התפילה... באמצע שמונה-עשרה הגיע לטבריה... אחר כך הוא הגיע לאמריקה... ואז פתאום הוא הגיע לעל הניסים' ושם הוא התעורר... נראה שלמרות שאת דין הזכרת 'מעין

כידוע, יש הבדלים רבים בין תפילת על הניסים של חנוכה לשל פורים.

וההבדלים האלו מלבד הנוסח, הם גם ב"מהות" וב"למעשה". ומה שאנו רוצים להוציא מזה "הלכה למעשה", אמנם לא כתוב בשום מקום, אבל הדברים פשוטים.

על הניסים מתחיל 'בימי מתתיהו' וכן 'בימי מרדכי ואסתר' ואח"כ ממשיך בפירוט הצרה. ואז בפירוט ישועת ה': 'ואתה ברחמיך הרבים', בחנוכה: 'עמדת להם בעת צרתם', ובפורים 'הפרת את עצתו'.

בחנוכה מסיים 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו' ואילו בפורים לא נזכר קביעות היום.

ישנה שאלה ידועה, כתוב 'מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים' בזה מובן הנס שהרי בדרך הטבע הגבורים והרבים הם מנצחים. אבל ההמשך 'טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך' תמוה, וכי הטמאים והרשעים הם המנצחים בדרך הטבע.

בהמשך על הניסים בחנוכה כתוב 'ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך' כתוב כאן את המהות של הניצחון של חנוכה. היה כאן כמעט חורבן בית המקדש בזמן היוונים, הם החריבו את המזבחות, את השולחן, את המנורה. (וזה היה בבית שני שלא היה ארון, ומי יודע מה היו עושים עם הארון אם הוא היה שם...!) הם פרצו י"ג פרצות, כמעט חורבן בית המקדש.

עיקר הנס היה בהתגברות הקדושה על הטומאה וזה כתוב ב'טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים'.

קודם לכן היתה הצלחה של ה'סטרא אחרא', היתה התדרדרות רוחנית עצומה בעם ישראל. כל ההנהגה, הכהנים גדולים עצמם שהם בעצם היו המנהיגים של עם ישראל כתוב בגמרא (יומא ט.) שחוץ ממאה עשרים שנה 40 שנה של שמעון הצדיק ושמונים שנה של יוחנן כה"ג [לפני שנעשה צדוקי והתקלקל] חוץ מזה רוב השנים היו כהנים גדולים שקנו את הכהונה בכסף ומתו באותה שנה.

[אמנם ודאי שהיו כהנים גדולים צדיקים כמו שמצאנו בחז"ל על הבנים של קמחית שבזכות הצניעות שלה זכתה לראות שבעה בנים כהנים גדולים ולא שכולם מתו אלא שהיה תקלה שבא נכרי אחד אל הכה"ג ונתן רוק ממנו ונטמא, ונכנס אחיו במקומו ובאופן זה ובדומה לזה שמשו כולם אבל ודאי היו צדיקים].

גם בכלל הציבור היו מתיוונים רבים. וכל זה היה מכח התגברות הסט"א על הקדושה. עד שבא מתתיהו כהן

נערך מתוך שיעור שמסר מורנו הרב שליט"א. תשואות חן ללידינו הנעלה הרב החפץ בעילום שמו, שטרם ויגע בכתיבת הדברים. זכות זיכוי הרבים יעמוד לו להתברך בכל מיילי דמיטב ברו"ג הוא וביתו. אמן.

חביבות מצות נר חנוכה

הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הניסים שעשה לנו. וכשמדליק את הנרות ואומר 'הנרות הללו' בהתרגשות ובשמחה, הרי שמשבח את הקב"ה, ואז נכנס בלבו אהבת ה' והאמונה בה'. וזו מטרת המצוה, וזה חלק מגדרי המצוה שתהא חביבה עד מאד.

מהדרין מן המהדרין

והנה בחנוכה יש דין מיוחד שלא מצאנו במצוות אחרות, והוא שיש בהדלקה ענין של מהדרין ומהדרין מן המהדרין. וצריך להבין מה הטעם שדווקא בחנוכה תיקנו חז"ל את המצוה באופן זה.

מבאר הבית הלוי (קונטרס חנוכה ד"ה והמהדרין) שבאמת לקיום עיקר הדין בהדלקת המנורה, לא היו צריכים לנס, כיון שיכלו להדליק בפתילות דקות וכך היה בשמן שיעור להדלקת שמונה ימים. אבל הקב"ה עשה נס שימצאו את פך השמן הטהור, בשביל שיהיה את האפשרות לקיים את הדלקת המנורה בהידור, בפתילות עבות ויפות כראוי, ולא יצטרכו להגיע לבדיעבד. ומכיון שהנס נעשה בשביל הידור, לכך תיקנו חז"ל בנר חנוכה שיהיה גם באופן של מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

גם בענין זה רואים את המעלה והחשיבות של קיום המצוות מתוך חביבות וריגשות קודש. שכשהאדם חי עם הרגשים של קדושה הוא חרד לדבר ה', וממילא לא מוכן להתפשר על 'בערך', ועל 'בדיעבד', אלא רוצה לעשות את המהודר ביותר והמושלם ביותר. ודבר זה חביב לפני ה' עד שנעשה נס מיוחד בשביל שעם ישראל יוכלו לקיים את המצוה בהידור כשאיפתם ותשוקתם.

ובזה מבואר הטעם לדברי הרמב"ם שמצוה זו חביבה עד מאד, שלשון חביבות הוא על דבר שעושה בחשק ובשמחה ובהתלהבות, ולפי המבואר דווקא במצות נר חנוכה יש ענין מיוחד של חביבות, מכיון שכך היה צורת הנס, ולכך חז"ל תיקנו את המצוה באופן שיהיה לו חשק ורצון ויקיימנה בהידור.

קבעום ימים טובים בהלל והודאה

ידועים דברי הלבוש (מובא במשנ"ב תר"ע סק"ו) בביאור החילוק בין פורים שנקבע למשתה ושמחה לחנוכה שנקבע להלל והודאה, שבפורים הגזירה היתה על הגופים, להשמיד להרוג ולאבד, ולכך כשהצילים הקב"ה קבעו חז"ל להלל ולשבח לה' ע"י משתה ושמחה. ובחנוכה הגזירה היתה רק על הרוחניות, שימירו את דתם, ולכך כשהצילים הקב"ה, לא קבעום חז"ל לימים של משתה ושמחה, אלא לימים של הלל והודאה.

ושאל מורינו הגר"ח קמיל בשם רבו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהרי גם בחנוכה היה נס בגשמיות, וכמו שאומרים ב'על הניסים' - 'מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים', ולמה אומר הלבוש שזה רק נס רוחני? וביאר ר' חיים, שהחילוק הוא לא בעצם הנס, אלא על מה היתה הגזירה בשמים. שבפורים נהנו מהסעודה והשתחוו לצלם, ולכך נגזר עליהם בשמים להשמיד ולאבד

"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הניסים שעשה לנו" (לשון הרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ד ה"ב) - וראוי להתבונן בענייני החנוכה כדי שנוכל באמת להרגיש את חביבות המצוה.

מסופר על מרן הרב שך זצ"ל, שהיה מכין את המנורה והשמן לחנוכה כבר כמה שבועות לפני חנוכה. והיה מכין לבד את הפתילות ומגלגלם מצמר גפן - למרות הטירחה והקושי הגדול שהיה בכך באותם השנים - ולא הסכים לאף אחד לעזור לו. וכשסיפרו לו על ההמצאה החדשה 'פתיל צף' סירב להשתמש בו, ואמר 'נייע זאכן מענעמנט פון איידן דיא הכנה צום מצוה" (- לוקחים מהיהודים את ההכנה למצוה), ורק בשנים יותר מאוחרות שכבר לא ראה טוב כל כך, הסכים להשתמש בזה, אבל עם זאת הוא בעצמו תחב את הפתילה בפקק, עד השנים האחרונות ממש.

עוד מסופר, שהיה מדליק בדיוק בשקיעה לא לפני ולא אחרי. וביום הראשון היה בדריכות גדולה, ובדק כמה שעונים בבית וכיוונם שיהיו מדויקים, בכדי לדעת בדיוק את זמן ההדלקה. וכל יום כבר בצהרים הכין את השמן בחנוכיה, וכשלת רבעי שעה לפני ההדלקה ישב עם הכובע דרוך ומוכן ומצפה להדלקה. וכך ישב ולמד עד ההדלקה, וכשהגיע זמן ההדלקה קפץ ממקומו ורץ להדליק את הנרות.

כולנו ב"ה זהירים ומהדרים בפרטי מעשי המצוות, ובהדלקת הנרות נוהגים כמהדרין מן המהדרין, וגם מהדרים להדליק עם שמן זית. אך יש לעורר גם ריגשות קודש, וחשוב להחדיר בנו ובמשפחותינו את ה"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד". ואמנם אנחנו טרודים, ולפעמים מוגבלים בזמנים של הכולל וכדומה, אבל עדיין אפשר להרגיש, לחבב, לשמוח ולהתרגש, וכמבואר ברמב"ם שזה בעצם המצוה, ולא רק פרט צדדי - "חביבה היא עד מאד!"

הרגיל בנר זוכה לבנים תלמידי חכמים

והנה על דברי הרמב"ם "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד", מביא המגיד משנה כמקור את הגמ' בשבת (דף כ"ג) "הרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח" - והוא פלא, היכן מבואר שם החביבות של מצות נר חנוכה.

שמעתי מדודי הגאון ר' אברהם ארלנגר זצ"ל שביאר זאת, דהרגיל בנר (וי"ג הזהיר בנר), אין הכוונה רק שרגיל בקיום מעשה המצוה, אלא נכלל בזה אף שעושה את המצוה בחביבות. וזה הביאור בכך שזוכה שיהיו לו בנים ת"ח, שכאשר הבנים רואים איך שהאבא מקיים את המצוה בזהירות ובחביבות, ושמח במצוות, אזי נכנס בהם אהבת ה', ואהבת ה' זו מגדלת בנים ת"ח.

ועפ"י מבוארים דברי המגיד משנה, שממה שסגולה זו התלויה בחביבות המצוה הוזכרה דווקא בנר חנוכה, הרי זה מקור לדברי הרמב"ם שמצוה זו צריכה להיות בחביבות ובשמחה, וזו צורת המצוה 'כדי להודיע

יותר, וביקש שיסבירו לו את פשר הדבר, ומהי רוח הקדושה המיוחדת בבית זה.

נענה בעה"ב וסיפר כך: מאז ומקדם הקפידו בביתם לומר את הברכות והתפילות בקול רם בחיות ובנעימות, והבית התנהל על מי מנוחות בשלוה וברוגע. חרף מצבם הכלכלי הקשה שמחו בחלקם ובטחו בה', ובמיוחד שבעו נחת מילדיהם החביבים ההולכים וגדלים ביראת ה' כשאיפת ההורים.

והנה הופיע בביתם יהודי עשיר ישיש, עם זקן לבן, והראה להם פנים שוחקות. תמך בהם ביד רחבה וסיפק כל צרכיהם, ובמשך הזמן אף החליף להם את הרהיטים בחדשים. ואחר שגבר כח השפעתו על המשפחה, התחיל להטיף להם 'מוסר' למה מברכים בקול, כאילו ח"ו זה לא דרך ארץ ולא נימוסי, והרי הקב"ה שומע גם בקול נמוך... ועוד כל מיני דיבורי ארס למיניהם, וכאילו דורש בטובתם.

ובעה"ב אשר ראה ישיש הנראה כת"ח, לאט לאט נשמע לו בתמימותו, ובפרט שהיה להם הכרת הטוב כלפיו, וכן גם האשה בעקבותיו. וכך צינן הזקן את רוח ההתלהבות שהיתה בבית לאבינו שבשמים.

אולם לא עבר זמן רב והאשה הכשרה התחילה להרגיש שנכנסה רוח אחרת בבית. לפני כן כל הסיפוק שלה היה מלראות את הילדים מלאים ביראת שמים, מברכים בקול נעים, וכולם עונים אמן בחשק רב, וזה השיב את נפשה בחיי הדוחק הגשמי. ופתאום אמנם יש רווחה גשמית בבית, אך נעלמה ממנו רוח השמחה והחמימות הרוחנית, ואת מקומה תפסו הקרירות והאדישות הגובלות בקלות ראש.

ואז היא פנתה לבעלה ואמרה לו, שמרגישה שהכל בגלל אותו זקן, והיא רוצה שיעזוב את ביתם והם יחזרו לחיים כפי שהיו לפני הגעתו.

בעה"ב בצידקותו קיבל את דבריה מיד, אבל חשב איך יכולים לעשות זאת למי שכ"כ הטיב להם. אך האשה אמרה מיד וללא פחד, שמוכנה לוותר על הכל, ולחזור לחיות בעוני ובדוחק, והעיקר שיחזרו לעצמם.

ואכן כך עשו, ובפעם הבאה שהגיע אותו זקן ישיש לא קבלוהו עוד בסבר פנים יפות, אלא הודיעו לו בחזקה שלא מוכנים יותר להישמע אליו ולמזימותיו. והזקן ניסה לשכנע, שהם הורסים במו ידיהם את עתידם ועתיד ילדיהם, אולם כל דבריו נפלו על אזנים אטומות. ואז התחיל לצעוק ולאיים שיקח כל מה שנתן להם והרהיטים שהביא להם. אך הם הודיעו לו בחזקה שיראת השמים של בניהם שוה בעיניהם יותר מכל מתנותיו.

ובאמת כך היה, שהזקן לקח את הכל, והם נשארו בחוסר כל גשמי, אבל עם אור אמיתי רוחני.

ומאז אט אט חזרה ההתלהבות של הקדושה לבית, הברכות נאמרו בשמחה, התפילות בקול ובהתרגשות, והבית התמלא אורה ושמחה של רוחניות - כך סיפר אותו בעה"ב.

ואז אמר האוה"ח הק', שעכשיו הוא מבין מהיכן זכו לאור הגדול, ועוד יותר בחלק של בעלת הבית שהרגישה בכל זה, והעמידה את ביתה לשוב לאור השמחה.

(המשך בעמוד 31)

ח"ו. אבל בחנוכה, לא נגזר עליהם בשמים כליה, אלא שהם התרשלו בעבודת המקדש, ע"י שהיו שקועים בחכמת יון, ולכך הקב"ה גזר שבאמת לא יזכו לעבודה, וסילק את הסייעתא דשמיא, ונעשה חושך גדול. עד שבאו החשמונאים ובמסירות נפש לחמו ביוונים, ובכך פעלו לביטול הגזירה בשמים, ושוב היה להם סייעתא דשמיא, ונעשה להם נס להחזיר את הקדושה ואת העבודה.

וזוהו הביאור בדברי הלבוש שהנס הוא רוחני, שאף שבפועל הנס קרה גם בגשמיות, אבל הנידון בשמים היה על רוחניות, וע"י החיזוק וההימנעות מהתרשלות בעבודה זכו לביטול הגזירה ולנס חנוכה.

ומה באמת גרם ל'נתרשלו בעבודה' - זה מפני שהיה באויר רוח של התיוונות, ובעולם כולו היתה הערכה והערצה למלכות יון, וזה נכנס לעם ישראל, עד שזה הגיע לכהנים בביהמ"ק, והם התרשלו בעבודה.

והכח שעומד כנגד רוח זו הוא החמימות והקדושה, ומתוך זה במסירות נפש 'באו בניך לדבר ביתך' שהם החזירו את החיזוק בעבודה, ואז הקב"ה עשה להם נס שיוכלו להוציא לפועל את ההתלהטות וההשתוקקות ולקיים את הדלקת הנר בביהמ"ק בהידור, וכך חזרה הקדושה לעם ישראל.

נמצא, שחיזוק החביבות והחשק למצוות זהו מעיקרי ימי החנוכה, שהרי סיבת הגזירה היתה מה שהיה חסר להם בחשק לעבודת המקדש וע"י כך 'נתרשלו בעבודה'. וההצלה מהגזירה ג"כ היתה ע"י שחידשו בלבבם ובמעשיהם את ההתלהטות והחביבות למצוות ה' ומסרו נפש על כך. וכיון שזה היה עיקר הענין הקב"ה עשה עימם נס מיוחד במציאת פך השמן, בכדי שיוכלו להוציא לפועל את תשוקתם ורצונם לקיים את ההדלקה בהידור. ועל דרך זה חז"ל תיקנו שיהיה קיום מצות נר חנוכה באופן של מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

והנה כל דור יש את היצר הרע של אותו הדור, וכבר לפני הרבה שנים אמר מרן הרב שך זצ"ל בכנס משגיחים, שפעם היצה"ר היה הספרונים - ההשכלה שחדרה לעולם הישיבות, וכנגד זה תקנו גדולי הדור את הענין של לימוד המוסר בהתפעלות. אבל היום היצה"ר הוא 'אכול ושתה כי מחר נמות', לא חושבים כלום, רק על היום והרגע, ועל הנאות שאין בהם השכלה ומחשבה. ולכן הכנגד של זה הוא להראות את היופי של התורה, לחנך עם לב, עם אהבת ה', שהיהדות זה לא עול, אלא חביבות, כל מילה בתורה חביבה, כל מצוה חביבה, ואין לך חינוך גדול מזה. זה מנחיל בילדים את הגישה, את הגישמאק, את האושר שיש במצוות, ובאמת היופי של התורה הוא היופי האמתי, וכך נלחמים עם היופי החיצוני של היוונים, וכך מצליחים וזוכים לבנים תלמידי חכמים.

סיפור נורא מהאור החיים הקדוש

בספר נוטרי ברכה (עמ' רמ"ח) מביא סיפור נורא שהיה מספר ר' אלי' ראטה זצ"ל: האור החיים הקדוש נודמן פעם בליל הסדר לביתם של אנשים פשוטים ותמימי דרך. ההגדה נאמרה על ידם בשמחה, בחרדת קודש, בחיות ובקול רם.

האור הח' הבחין שעל פני בעה"ב זורח אור גדול, ומכיוונה של בעלת הבית זורח אור גדול עוד

בגדר המהדרין בנר חנוכה

וכל זה לדעת רש"י, אך ברבינו חננאל מפורש שהמהדרין דנ"ח היא סוגיא של הידור מצוה ומדין זה קלי ואנוהו. ולפ"ז כאמור הנר הראשון שמדליק הוא עיקר המצוה, והנרות הנוספים מהדרים אותה. וכן מפורש בפוסקים, וז"ל הרמ"א (תרע"ד א') ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפ"ל מנר לנר, דעיקר מצוותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ, לכן אין להדליק זה מזה, עכ"ל. ובמשנ"ב (תרע"א ס"ק מ"ט), הנר הראשון שהדליק הוא העיקר, ושאר הנרות הם הידור מצוה בעלמא.

דעת השו"ע (תרע"ו ה') שבלילה שני מוסיף נר משמאל, ומברך על הנוסף שהוא היותר שמאלי כדי לפנות לימין, וכן בלילה שלישי וכו'. והקשה הגר"א ע"פ הרמ"א הנ"ל, דהנר הנוסף הוא להידור של מהדרין מן המהדרין, ואיך יניח עיקר המצוה ויברך על הרשות וכו', אלא העיקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח, ויברך כל הלילות עליו, ובזה מדליק ומברך תמיד על הנר שהוא עיקר המצוה, עכ"ד.

ובשו"ע (שם סעיף ד') אחר שהדליק אומר "הנרות הללו". ובנו"כ הביאו מתשובת מהרש"ל שפירש כוונת השו"ע, שאחרי שהדליק הנר הראשון שהוא העיקר, אומר וכו'. והקשה הפמ"ג דהברכה קאי על כל הנרות, ולמה יפסיק בין הברכה להדלקת שאר הנרות וכו', מי שנוהג ואומר אחרי שהדליק כל הנרות, נמי שפיר דמי, וצ"ע, עכ"ד.

ובמג"א (תרע"א ס"ק י"א) הובא במשנ"ב (ס"ק מ"ט) שהמדליק בביתו, כשמזדמן לו איזה דבר נחוץ, לאחר שהדליק הנר הראשון, יוכל אחר להשלים בשבילו את הדלקת שאר הנרות.

אלא שצ"ב דבעלמא ההידור ניכר בגוף החפץ של המצוה, ואילו בנר חנוכה אין מייפה את הנר אלא מוסיף להדליק בסמוך אליו, ומהו גדר ההידור בזה.

לברר זאת נקדים לדון במקרה שכבה הנר הראשון, דק"ל כבתה אין זקוק לה, האם צריך עדיין להדליק את שאר הנרות. ושורש הנידון בזה בהקדם מה שביארו רבותינו (בית הלוי ח"ב סי' מ"ז, וגר"ז הל' חנוכה) בדעת הרמב"ם, שהידור אינה מצוה נפרדת בפנ"ע, אלא הוא דין והלכה בעיקר המצוה, שצריך מלכתחילה לקיימה באופן מהודר. וכגון בנטל לולב כשר ואח"כ הזדמן לו לולב מהודר, שלרמב"ם אין שום ענין ליטול שנית. מפני שכבר יצא ידי חובת נטילה, ונמצא שבנטילת השני אין מקיים מצוה, וממילא גם הידור אין כאן, דאין מושג של הידור בלי מצוה.

ולפ"ז י"ל שלאחר שנכבה הנר הראשון, מאחר שכבר יצא ידי חובת הדלקה, שוב אין מקום למצות הידור, שכאמור איננה מצוה בפנ"ע אלא פרט מדיני עיקר המצוה, ולכן א"צ להדליק את שאר הנרות שהם רק משום הידור. ואף אם יחזור וידליק גם את הנר הראשון, אין בזה קיום חדש של עיקר מצות הדלקה, שהרי כבר יצא ידי חובת עיקר המצוה בהדלקה הראשונה, ואין מושג של הידור בלי עיקר המצוה.

(המשך בעמוד 33)

מצות נר חנוכה, נר אחד לכל בני הבית. והמהדרין מדליקים נרות כמנין בני הבית, דהיינו שבעה"ב מדליק עבור כל ב"ב, ונחשב כרבים שהדליקו ביחד, וכשרבים זוכרים ומפרסמים הוה עי"ז פרסומי ניסא מהודר טפי. והמהדרין מן המהדרין לב"ה מוסיף והולך כנגד ימים היוצאים, שבזה ידעו ויזכרו התמדת הנס ימים רבים, ויש בזה פ"נ ושבח יותר להשי"ת (באה"ל רס"י תרע"א). והיכר זה הוא מכח מנין הנרות מיניה וביה, משא"כ עיקר המצוה דהוא נר אחד לכל בני הבית בכל הימים, היכר התמדת הנס הוא רק בצירוף ידיעת מנין הימים, ואינו ניכר מיניה וביה בנר עצמו.

ובגדר דין המהדרין בנ"ח, מפורש ברבינו חננאל (שבת כא: ב"ק ט): דהוא מדין זה קלי ואנוהו דמצוה לייפות ולהדר את המצוה. ולפ"ז הנר הראשון שמדליק הוא עיקר המצוה, והנרות הנוספים מהדרים אותה [וכן מפורש בפוסקים, ויובא להלן]. שהרי גם בעלמא אין מציאות של הידור אלא בנוסף לגוף המצוה. אלא שצ"ב דבעלמא ההידור ניכר בגוף החפץ של המצוה, ואילו בנ"ח אין מייפה את הנר אלא מוסיף עליו חוץ ממנו בסמוך אליו. עוד צ"ב מדוע נאמרו כמה דרגות של הידור. והגר"ז הקשה דק"ל הידור מצוה עד שליש במצוה, ובנ"ח הוא טפי משליש.

והנה רש"י פי' מהדרין 'אחר' המצוות. ומדלא כתב 'את' המצוות, נראה שמפרש שהמהדרין אינו מלשון נוי והידור, אלא שמהדר ומחזר אחרי המצוות לקיימן באופן היותר מובחר ומעולה. וא"כ אין זו סוגיא של הידור מצוה, אלא שחז"ל קבעו מלכתחילה שלש צורות שבהן ניתן לקיים מצות ההדלקה. האחת חובה, והנוספות עבור הרוצים לפרסם הנס באופן יותר מובחר. [ודוגמה לזה מדין קרבן עולה ויורד, די ש'ג' צורות של קרבן, הגם ששם הקרבן והמצוה והכפרה הוא אחד. ועד"ז בנ"ח]. ולכן נקרא 'מהדרין' ולא 'הידור', מפני דקאי על הגברא שרוצה לקיים המצוה באופן היותר מובחר, ולא קאי על החפצא של הנר. ולפ"ז כל הנרות הם מגוף המצוה בשוה, וכולם עיקר המצוה, דכך היא צורתה כפי שקבעו חז"ל, ולא שהנר הראשון הוא העיקר והאחרים נרות של הידור.

וכן נראה מפרש"י בהא דכנגד ימים היוצאים, דהקשה כיון שמדליק בשקיעה (או בצאה"כ), א"כ היום שלפניו עדיין לא יצא, ומדוע מונים אותו עם הימים היוצאים. וכגון בעומד בליל יום ג', דהיוצאים הם רק שני ימים, ומדוע מדליק כעת שלשה. ותירץ בית הלוי דהיוצאים דבית הלל קאי על נרות ההידור בלבד, דהיינו שבהדלקת הנר הראשון מקיים את עיקר המצוה, והנרות הנוספים הם להידור, ושפיר הוה כנגד הימים שכבר יצאו. אמנם רש"י תירץ דיום זה שהוא עומד בו, נמנה עם היוצאים. ולא ניחא ליה בתירוצו של ביה"ל, מפני דס"ל דאין זו כלל סוגיא של הידור מצוה. ואין כאן נר אחד עיקרי, ועוד נרות של הידור, אלא כל הנרות הם עיקר המצוה בשוה. ולכן הוכרח לתרץ שיום שלפניו הואיל וכבר עומד בו, שפיר נמנה עם הימים שכבר יצאו.

קביעות מקום פיתא לענין הדלקת נר חנוכה, ובעירוכי חצרות¹

ועוד, דהרי חזינן בגמרא, שמקבלי פת אצל אביהם אינם יכולים להפקיע מקום פיתא ומקום לינה, הגם שיש להם שימוש משותף, ורק זה יכול לחבר אותם במקרה שאין דיריין אחרים בחצר.

על השאלה השניה היה אפשר לתרץ שהתוס' מדברים באופן שגרים במבנה אחד, רק שיש חדרים נפרדים ופתחים נפרדים לרשות הרבים, - אם קיים חיבור מסוים במבנה - אין החלוקה במבנה מחלקת אותם, אבל אם יש להם מקום נפרד בחצר - צריך לחבר אותם ע"י קבלת פרס, במקרה זה אין בקבלת הפרס יכולת להפקיע מקום פיתא ומקום לינה.

הנה הרשב"א, בדף ע"ג ד"ה דבעי מניה רמי בר חמא, דן בדברי התוס' שאין הבחורים הנמצאים בבית אחד צריכים לערב מפני הטעמים המובאים בתוס', ומקשה הרשב"א על התוס', דאין הדבר כן, וראייתו בציודו מעבדים - דאסרי על אדוניהם, אע"פ שדרים בבית אדוניהם. ועוד תמה הרשב"א, הרי בית הבקר ובית התבן אוסרים כל עוד אין שם תפיסת יד של בעל הבית, הגם שכל שאר השימושים הם משותפים.

ולכאורה צ"ב דברי הרשב"א, התם עבד ואשה יש להם מקום דירה בבית אדוניהם, ולא רק מקום פיתא ומקום לינה, אלא אדרבא, הם עצמאיים במקום דירתם אע"פ שהם אצל אדוניהם, כמו במשנה שהאחים עצמאיים, ממילא צריך קבלת פרס לקשר אותם אל אדוניהם.

וכן בית הבקר ובית התבן, למאן דסב"ל דאוסר, גדר הדבר, שנחשב מקום דירה חשוב באופן נפרד, אבל איך זה שייך לדברי התוס' שמדברים על חדרים בתוך ביתו של בעה"ב, דישי להם מקום משותף עם בעה"ב, דאין על מקום לינתם ופיתתם שם מקום דירה.

ונראה בביאור מחלוקת תוס' והרשב"א, דמחלוקתם ביסוד התקנה של מקום פיתא ומקום לינה לענין עירוכי חצירות. התוס' למדו, דתקנת חז"ל המחייבת עירוכי חצירות היא מצד השימושים של הדירה, ואם יש שימוש חשוב של דירה, כגון מקום פיתא או מקום לינה, והשימוש החשוב הנ"ל הוא המחייב בעירוכי חצירות, ממילא אומרים התוס' שהוא דוקא כשהשימוש הוא שימוש בתור בעלים, אבל אם זה רק שימוש חלקי, ומקום האפיה והבישול הם משותפים - זה כבר מוריד מחשיבות השימוש של מקום פיתא, וכן אם אפשר לסלקו. ובזה דן הביאור הלכה, עד כמה השימוש הוא חשוב בכדי לאסור.

אבל הרשב"א למד באופן אחר, שבגדר התקנה של עירוכי חצירות - לא השימושים הם הקובעים, אלא מה נחשב שיש לו רשות הקובע לכך, מפני שמקום דירה המחייב את העירוב הוא הרשות, ונחשב אדם שיש לו רשות - או ע"י שיש לו מקום פיתא, או ע"י שיש לו מקום לינה, אבל אין זה מצד השימושים, ממילא טוען הרשב"א, מאחר והמקום לינה מחשיב את האדם שנמצא בדירה

כספר מועדים וזמנים, לענין הדלקת נרות חנוכה לבחור הדר בשיבה, הביא את הט"ז, שמדמה עירוב חצירות להדלקת נר חנוכה, והביא את המשנ"ב שפסק שבחורים הדרים בבית רבם ואוכלים אצל בעה"ב, אנו סהדי דניחא להו לאכול בשיבה, לכן הולכים אחר מקום לינה, ולפי"ז פסק שבחור אע"פ שאוכל בחדר האוכל, עיקר החשיבות שלו הוא חדרו ולא החדר אוכל, לכן ידליק בחדרו.

ולכאורה נראה לחלק, שדוקא בזמן המשנ"ב שאכלו אצל בעה"ב - אנו סהדי דניחא להו יותר לאכול בשיבה, אבל כיום שאוכלים בשיבה - ודאי דניחא להם טפי לאכול בחדר האוכל מאשר בחדרם, ונחשב למקום פיתתם, וכן פסק החזו"א - להדליק בחדר האוכל. ואולי כוונת המועדים וזמנים, שמקום פיתא או מקום לינה לגבי ניחא הוי רק לקבוע היכן המקום החשוב להם יותר, ובישיבה חשוב יותר המקום לינה, שנחשב יותר למקום פרטי, ולכן ידליקו שם, וצ"ע.

ובעצם דברי הט"ז שמדמה עירוב חצירות להדלקת נר חנוכה יש לדון בהנה בתוס' בעירוכיין דף ע"ב ע"א ד"ה ומודים, דנין, בבחורים הבאים ללמוד, ושוהה כל אחד בחדר או בעליה בנפרד, ואע"פ שאוכלים וישנים בבתיהם - וזו צריכה להיות סיבה מספקת שיחשב כל אחד כדירי נפרד - בכל זאת אומרים תוס', כיון שיש להם עסק משותף באפיה ובישול, זה מצרפם להיות נקראים על שם בעה"ב - וא"צ עירוב לכל אחד ואחד.

והתוס' מביאים עוד שני טעמים שאין צריך עירוב לכל אחד ואחד, או מטעם דאין משאיל להם רשותו כדי שיאסרו עליו, או מטעם דמצי לסלוקינהו.

והנה נחלקו המשנ"ב והחזו"א בביאור דברי התוס', בטעמים שמנו התוס', האם כל טעם עומד בפני עצמו, והיא סיבה מספיקה להפקיע את החילוק דיריין, או שצריך לכל הסיבות. הביאור הלכה, סימן ש"ע ד"ה אינם אוסרים, נקט ששתי הסיבות - אפיה משותפת, ושאין משאיל לאסור עליו - נצרכות דוקא אם השאיל להם לזמן מרובה, אז נפקע חילוק הדיריין, אבל לסיבה דמצי לסלוקינהו כבר אין צריך לטעמים האחרים, דהיינו, שנקט הביאור הלכה, הגם דאיכא מקום פיתא ומקום לינה, די בסיבות של מקום אפיה ובישול משותף להפקיע את חשיבות מקום פיתא ומקום לינה, ודעת החזו"א החולק תובא בהמשך.

ולכאורה דבר זה צריך ביאור, אם גדר מקום פיתא ומקום לינה הוא סימן של דיריין בחצר, דמקרי דדירתו בחצר, מהיכי תיתי לומר שמחמת סיבות צדדיות, כגון מקום אפיה משותף וכדו, לא נחשב מקום דירה בחצר, לכאורה היה צריך לדון בכל שבת לגבי השביתה שלו בחצר - אם יש לו מקום פיתא או מקום לינה בנפרד, ולמה לדון על כך מצד כל מיני סברות צדדיות.

כדין נשים בהלל דחנוכה ובגדר ימי החנוכה

משנת יעב"ץ או"ח ע"ג) דכוונת הגמ' "בהודאה" היינו דבעצם הדלקת הנר מקיים חיוב הודאה, ודלא כרש"י.

והנראה בזה דהיש"ש (ב"ק פ"ז ס' ל"ז) כתב דסעודות בימי החנוכה חשובות לסעודות מצוה ודקדק מלשון הרמב"ם דקרא להם "ימי שמחה והלל" דהימים נקבעו לימי שמחה, מבואר דימי החנוכה אינם רק דינים הנוגעים לגברא, אלא שיש כאן מציאות של ימים דחשיבי ימי שמחה, וכן מבואר בלשון הרמב"ם דכתב "וימים האלו נקראים חנוכה" משמע דיש לימים מציאות נפרדת, וכן ראיתי ממו"ר הגר"ד כהן שליט"א שדקדק להא דקרי הרמב"ם להלכות הללו "הלכות חנוכה ומגילה" (כמבואר מלשון הרמב"ם בהקדמה להלכות אלו) ולא נקט 'נר חנוכה ומגילה' כשמות המצוות דהימים הללו, ולא חנוכה ופורים כשמות הימים גופיהו, ומשמע כמו שנתבאר, דחנוכה חלוק מפורים, דבעוד בפורים אלו דינים על הגברא כקריאת המגילה, לא כן חנוכה דהימים נקראים חנוכה וכנ"ל.

ויעוין בעטרת זקנים ס' תרפ"ב שבהיא לשיטות דהזכרת על הניסים מעכבת בברכת המזון כיון שחייבים באכילת פת שנקרא יו"ט כמבואר במגילת תענית, ומבואר כנ"ל. ועוד עיין בגמ' ר"ה י"ח: דמבואר שם דמצות הדלקת נרות מיתלי תלי במציאות ימי החנוכה.

ומעתה זהו הטעם דהרמב"ם לא חשיב לעל הניסים מעצם דיני החנוכה, מכיון דזו הלכה כללית להזכיר מעין המאורע בתפילה, ומאחר וחנוכה הוא יו"ט בדרגא כל שהיא שוב יש להזכיר מעין המאורע, משא"כ רש"י סבר דאין מציאות של יום המחייבת להזכירה בתפילה, ומה דאומרים על הניסים הוא מעיקר חובת הגברא להודות בחנוכה.

וזהו הנידון אם יש שהחיינו בחנוכה מחמת היום גם בשלא בירך בהדלקה.

וגבי נפילת אפיים מצינו באבודרהם (סדר תפילות שבת) ב' טעמים מדוע אין נופלים על פניהם בחנוכה, או משום דאומרים הלל או משום דהוא כיו"ט, והם הם ב' הצדדים הנ"ל, ובזה תליא גם אם אומרים במנחה שלפניהם, דאם הוא יו"ט אזי ממנחה שלפניו כבר נטפל אליו שלא לומר כבשאר ימים טובים, אך אם זהו טעם מחמת אמירת ההלל, אין זה נוגע לזמן דלפניו.

ד. ומעתה נראה דהדבר נפק"מ לעיקר חיוב הלל בימי החנוכה, דאם הדינים הם על הגברא אזי צ"ל דיש חובת הלל מחמת הנס, אך אם הימים קבעום כימים טובים אזי ההלל הנו הלל של יו"ט, וביאור דברי הגמ' בערכין "משום ניסא" הוא דמחמת הנס תקנו דהוה יו"ט להלל והודאה, ובמנחת שלמה ח"ב סימן נ"ד כתב להכריח כך שהרי בהלל שאנו אומרים אין שום שייכות לנס החנוכה שנוכל לומר שאומרים אותו משום הנס גופיה, אלא ודאי יסודו מחמת חיוב הלל דימים טובים.

א. הרמב"ם פ"ג מחנוכה הביא להלכה די"ח ימים גומרים בהם את ההלל, וביניהם חנוכה. ובסוף הפרק הביא את דין המשנה בסוכה ל"ח. דאשה וקטן אינם מוציאים את הגדול בהלל, ודקדק הבנין שלמה והובאו דבריו בשדי חמד (ח"ט מערכת חנוכה פ"ט) דגם בהלל דחנוכה נשים פטורות, והעיר שם השד"ח דהרי נשים נצטוו בהדלקת הנר משום שהיו באותו הנס ומאי שנא הלל מנ"ח.

לעומת זאת בשו"ת תורת רפאל (ח"א ס' ע"ה) כתב לחייב נשים מדמצינו בתוס' (סוכה ל"ח. ד"ה מי שהיה), שכתבו דמה שאשה אינה מצווה בהלל היינו בהלל דסוכות ועצרת, אך בליל פסח חייבות שהרי מצוות בד' כוסות ומסתמא יש להם להיות על סדר הברכות, והטעם בזה משום דהלל זה נאמר על הנס ולא מחמת היו"ט¹, ולדבריהם לכאן י"ל דגם הלל דחנוכה על הנס הוא, שהרי הגמ' בערכין דף י': דנה דבר"ח לא גומרים את ההלל משום שמותר בעשיית מלאכה, ומקשה מדוע בחנוכה דמותר בעשיית מלאכה ומ"מ גומרים את ההלל, ותירצה משום ניסא, מבואר דאמירת ההלל בחנוכה הינה על הנס וא"כ יש לדמותה לאמירת ההלל בליל פסח שנשים חייבות בו.

ונחלקו בזה למעשה פוסקי זמנינו, הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אוירבך פסקו לפטור נשים, ובשבט הלוי ח"א ס' ר"ה (בהערה לס' תרפ"ה) כתב לחוש לדברי התוס' ולחייב נשים, ויל"ע ביסוד הנידון, ומדוע לא חשו הפוסקים הנ"ל לדעת התוס'.

ב. הב"י ס' תרפ"ג הביא לדברי השבלי הלקט מדוע גומרים את ההלל כל יום מימי החנוכה ולא סגי בשגמרו ביום הראשון, ותירץ, חדא, דהימים חלוקים בנרותיהם ודמי לסוכות שגומרים ההלל כל יום מחמת שחלוקים בקרבנותיהם כמבואר בסוגיא דערכין שם, ועוד תירץ דבכל יום נתחדש הנס, ע"כ, ויל"ע דלכאן טעם מה שחלוקים בנרותיהם הוא משום דנתחדש הנס, וא"כ מהו ההבדל בין התירוצים.

השו"ע ס' קל"א ס"ה כתב דבחנוכה אין אומרים תחנון וי"א דגם במנחה שלפניה, והוסיף ע"כ הרמ"א וכן נוהגים, וכ"כ הרמ"א ס' תרפ"ג, מבואר דיש שסברו דבמנחה שלפניה אומרים תחנון ויש לדון ביסוד הדבר.

השעה"צ ס' תרע"ו סק"ג הביא לדברי המאירי שיצא לחדש דגם בחנוכה אם לא אמר שהחיינו בהדלקה יש לו לומר אפ' בשוק כשאר ימים טובים, ובשעה"צ נשאר בצ"ע למעשה.

ג. בגמ' שבת דף כ"א. איתא דעשאוים ימים טובים בהלל והודאה, וביאר רש"י דהודאה היינו לומר על הניסים בהודאה, אולם הרמב"ם בריש פ"ג כשהביא לדברי הגמ' הזו הזכיר להלל והדלקת הנר ולא הזכיר לעל הניסים כי אם בהל' תפילה, וביארו בדעתו (יעוין

דפסח נשים חייבות דהוא הלל על הנס.

1. ובתורת רפאל שם דן דלא רק בליל פסח, אלא גם ביו"ט ראשון

דברי חיזוק לתשב"ר¹

גם התרגום ירושלמי מתרגם בדומה: "ה' בִּיקַר שְׂכִינְתֵּיהּ הוּא דְעֵבִיד לְכוֹן נְצַחְנֵי קְרִבִּיכוֹן בְּכָל דֵּר וְדָר וגו'".

ה"אבן עזרא" מסביר מעט שונה: "אִישׁ מְלַחְמָה" - "שהוא מעמיד אוהביו הדבקים בו והוא איש מלחמה לאויביהם".

בביאורים אלה מקבלים אנו 'אור חדש' על משמעות השבח במלחמות ה'!

ומאידך למדנו עד כמה משובש היה בעינינו השבח הנאדר: "ה' אִישׁ מְלַחְמָה, ה' שְׂמוּ!"

...מלחמת ה', היא גבורתו של השי"ת בלבד ואין ביד בשר ודם שום השפעה והתערבות.

המלחמה היא השגחה פרטית שעושה ה' לאוהביו ולעושי רצונו - אנחנו בניו הדבקים בו.

כשאנו משבחים את ה' כ"גְבוֹר מְלַחְמָה", מכריזים אנו בקול רם שאין לנו - מצדנו - שום חלק בעשיית מלחמות אלה - לה' המלחמה לבדו!

שבח המלחמה שעושה השי"ת, אינו דבר שנכפה ונאלצים אנו להתמודד עמו. לא!

- המלחמות של ה'... הם "לכתחילה!" לטובתנו! לאוהביו! על מלחמות אלה מעיד הקב"ה בעצמו: 'מלחמות אני עשיתי'³ עבורכם בני אהובי, בכל דור ודור!

מעשה מובן היטב כמה משולב היטב שבח "ועל המלחמות" - בין שאר השבחים האחרים שבתפילת "על הנסים". כל גבורותיו ונפלאותיו של ה' שעשה עמנו בימים ההם (- ובזמן הזה), מסיימים אנו בגבורתו המיוחדת... "ועל המלחמות!"

ואולי גם יובן, מדוע נכתב שבח המלחמה כ"סעיף אחרון" בתפילה, שזהו ה"אחרון החביב" מתוך החסדים שעשית עמנו: ...גם נתת לנו את מתנת המלחמה המיוחדת רק עבורנו, בעבור אהבתך אותנו - כך מכריזים אנו בשמחה! תלמידים יקרים!

הנה "גילינו" מין "מלחמה" חדשה! מלחמה שרוצים אנו בה וכולה בידי ה' איש מלחמה" שעושה הוא עבורנו באהבתו אותנו.

מלחמה על טהרת הקודש - "מלחמת מצוה" שהנצחון בה יותר ממובטח. הנצחון הוא חלק בלתי נפרד מעצם המלחמה!

הידעתם תלמידים חביבים שאף אתם ורבותיכם שליט"א נוטלים חלק במלחמת קודש זו? !חיילים אתם בצבאו של הקב"ה. אתם ההוגים בתורה ומקיימים מצוותיה - לוחמים את מלחמתה של תורה בעולם,

"על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

תפילה מיוחדת שתקנו לנו חז"ל לימי החנוכה (ופורים) להודאה ושבח על מיני תשועות שנעשו לנו בימים ההם. תפילה מרגשת המלווה אותנו בכל ימי החנוכה הן בתפילות שמו"ע והן בברכת המזון.

"... ועל המלחמות" - כך הקטע האחרון המסיים את שבחי הבורא שעשה עמנו באותם ימים.

במחשבה ראשונה, דומה, שקטע זה שונה ויוצא דופן הוא מאסופת השבחים האחרים שלפניו - הנסים, הנפלאות וכו'. שהרי מלחמה "מצטיירת" בעינינו - לכאורה - כ"משהו שבדיעבד", דבר דחוי הנעשה רק מחוסר ברירה. לעומת הנסים, הפורקן, הגבורה וכו', אותם אנחנו מקבלים בשמחה כשבאים הם אלינו, וע"כ אנו "מודים ערב ובוקר וצהרים... על נסיך ועל נפלאותיך שבכל עת..."

... לא כ"מלחמות" - דבר שנכפה עלינו - ולכאורה, היינו מוותרים עליו כלל...

ימים רבים לא הבנתי מה מקום לשבח המלחמה, כאן.² באמת ששאלתנו אינה מסתיימת דווקא ב"על הנסים". בהתבוננות בסדר תפילת שחרית בכל יום, 'נפגוש' מספר פעמים בו משבחים אנו את הקב"ה באופן מיוחד בנושא ה"מלחמה"; "ה' אִישׁ מְלַחְמָה" - (אז ישיר), "בעל מלחמות" - (ברכות ק"ש), "ה' גְבוֹר מְלַחְמָה" - (שיר של יום א'). וגם כאן היה מקום להבין, מדוע שבח ה"מלחמה" חוזר שוב ושוב - בהדגשה - ליד שמו של הקב"ה.

אמנם, אפשר היה להסביר חלק מפסוקים אלה, שהקב"ה מלך העולם - עשה עושה ויעשה - ובידו הכל, ובין שאר שבחיו, גם עשיית מלחמות. גם אם כך, עדיין יש להבין מדוע ההדגשה בשבח זה - המלחמה, אינו מצוין בד בבד עם שבח "הנצחון" ("ה' עטור נצחונות" - לדוגמא) שאינו מוזכר. ואנו רואים שוב ושוב שההדגשה היא על "ה' אִישׁ מְלַחְמָה", דווקא!

מעיון במפרשי התורה בפרשת "אז ישיר" (שמות ט"ו) נקבל מושג חדש בהגדרת "מלחמות" ליד שמו של הקב"ה.

האונקלוס מתרגם - "ה' אִישׁ מְלַחְמָה" - "ה' מְרִי נְצַחַן קְרִבִּיא".

בדומה לזה גם מתורגם בתרגום רבי יונתן בן עוזיאל: "אֲמַרִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' גְּבֻרָא עֵבִיד קְרִבִּין בְּכָל דֵּר וְדָר מְנַדְע גְּבוֹרְתֵיהּ לְעַמֵּיהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל וגו'..."

(ענף יוסף)

3. "אמר להם הקב"ה (למלכות פרס) במה עסקתן? אומרים לו רבש"ע הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. בנייתם גשרים ליטול מכס, כרכים לעשות אנגריא, מלחמות אני עשית, שנאמר: "ד' אִישׁ מְלַחְמָה". (עבודה זרה, ב' ב')

(המשך בעמוד 35)

1. מתוך מאמר שכתב הרב יוסף גליק שליט"א לילדי המתמידים בקהילתנו בערב חנוכה תשפ"ב. יהיו הדברים לזכותו ולרפואתו השלימה של הרב יוסף בן שרה אווה בתוך שאר חולי עמו ישראל.
2. משום שאלה זו, יש שגורסים "על המלחמות" בלי האות ו' בתחילתה. כלומר "ועל התשועות על המלחמות" - על התשועות שבמלחמות. נמצא שההודאה אינה על עצם המלחמה שהיא דבר לא טוב, אלא על הישועה שבאה לנו על ידה.

דבריו אלו בספרו בית ברוך (כלל ל' ס"ק ע"ב בהערה) דלכתחילה אין לומר פריסת שמע בערבית בלא קדיש.

ז) **ויש** המאחרים כל כך להגיע לתפילה, שלא מספיקים אף לשמוע הברכו בתרא, ורוצים לומר ברכו בהזדמנות אחרת (כגון במנחה או אצל כל כינוס של עשר אנשים במשך היום. אבל אין זה נכון. והובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בספר פניני תפילה) שאמירת "ברכו" היא דוקא בזמן התפילה שהוא שייך אליה.

שנשאל: אחד שלא שמע "ברכו" בבוקר ובשעת מנחה אמר "ברכו" לפני עשרה, האם עשה טוב. וענה: בודאי שלא.

שוב נשאל: מדוע - האם צריך שיהי' סמוך לתפילה או בזמן תפילה? והשיב: כן.

[**דהא** אמירת "ברכו" הוא דין פורס על שמע כמש"כ המ"ב (בפתיחה לסי' ס"ט). וכשמו כן הוא "פורס על שמע" דהיינו פרוסה מק"ש כלומר חלק מהק"ש. ו"פורס על שמע" חייב להיות חלק מהתפילה שהוא שייך אליה, לא סתם באמצע היום, ע"כ].

ח) **אכן** יתום קטן האומר קדיש לא יאמר הברכו בתרא (ראה מ"ב סימן ס"ט ס"ק י"ט) ואם אין אדם גדול האומר קדיש בתרא שיאמר אחריו "ברכו", על הש"ץ לומר ברכו זה (ומ"מ אם הקטן טעה ואמר "ברכו" יש לענות אחריו. ראה פסק"ת שם). אמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק ה' סימן י"ד) דעתו שאף קטן האומר קדיש יכול גם לכתחילה לומר ברכו בתרא, גם אם עדיין לא הגיע לגיל חינוך. וכל מקום ינהג כפי דעת רבותיו.

יש הרבה אנשים בבית הכנסת וקשה לבדוק תמיד אם כולם כבר שמעו או לא, על כן משום לא פלוג תמיד אומרים ברכו בתרא. אבל במנין פרטי אין תקנה לומר ברכו בתרא ורק אם נמצא אדם שלא שמע את הברכו, אז אומרים עוד פעם עבורו, אבל אין לומר ברכו סתם בחנם.

דאולי יש טעם נוסף לזה ע"פ מש"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן כ"ט ד"ה וכוונת השכנה"ג) שי"א, שיש חלוק לענין פריסת שמע בין בביהכ"נ למקום חול, דבבית הכנסת יכולין לפרוס על שמע אף בשביל אחד אם יש שם מנין של עשרה אנשים כדי לומר דבר שבקדושה, אבל במקום חול, אין יכולין לפרוס על שמע בשביל אחד, ע"ש הסברו.

ו) **אומרים** "ברכו" זה לאחר קדיש בתרא, וקדיש זה אומרים האבלים. וכשאינן אבל בבית הכנסת ואין מי שאומר קדיש נהוג שהש"ץ אומר ברכו לבד. אמנם כמה פוסקים כתבו שצריך להקפיד לומר קדיש לפני הברכו (שכך הוא תקנת חז"ל), ראה באשל אברהם (בוטשאטש, סימן קל"ב) שכתב, ומהראוי לסמוך תמיד קדיש אצל ברכו, כיון שכתב בב"י ז"ל מדברי חז"ל, שיש קפידא גדולה שלא להפסיק בין קדיש לברכו של שחרית, ממילא יש ללמוד מזה שראוי לקרב קדיש וברכו בכל מה דאפשר. [ומ"מ כשא"א משמע מלשוננו שאפשר לומר הברכו בלא קדיש. וכ"כ הגר"ב זילבר זצ"ל בספרו שו"ת אז נדברו (ח"ג ס"י ל"ג) שלא טוב עושים בקדיש של עלינו בתפילת ערבית, שנהוג שאם אין אבל אומרים ברכו בלא קדיש, דלכתחילה יש להסמיך הקדיש לברכו. וחזר על

שינוי מקום בסעודה - (המשך מעמוד 4)

דעת רבים מפוסקי זמננו שהיום מחדר לחדר אעפ"י שלא היה דעתו לזה בפירוש, מ"מ כיון שכך היא הרגילות חשיב כאילו היתה דעתו לזה.

באותו חדר עצמו יכול לשנות מקומו מפניה לפינה ואפ"י החדר גדול מאוד ואפ"י אין רואה מקומו הראשון.

האוכל בחוץ כל שרואה מקומו הראשון א"צ לברך שוב, ובמוקף מחיצות אפ"י אין רואה מקומו הראשון. וי"א שאף באין מוקף אם היה דעתו לכך מהני.

הולכי דרכים אין בהם דין שינוי מקום כיון שתחילת אכילתם לא הייתה בדרך של קביעות.

לדעת הרמ"א דין שינוי מקום אינו שייך בפת [וי"א בכל מין דגן, וי"א בכל ז' מינין] ודווקא כשאכל ממנו כזית שאז טעון ברכה במקומו. אמנם לכתחילה לא ישנה מקומו אף בפת שמא ישכח לברך [אא"כ חוזר לאלתר], וגם משום שלכתחילה צריך לברך במקום שאכל, ואם ממשיך לאכול פת במקום אחר והיה בדעתו בשעת הברכה יכול לשנות מקומו אף לכתחילה.

לדעת השו"ע אף בפת נוהג דין שינוי מקום וצריך לחזור ולברך. אמנם למעשה בני ספרד אינם מברכים אם שינו דקיי"ל סב"ל.

הניח מקצת חברים אינו צריך לחזור ולברך, בין בפת בין בשאר פירות. ואפ"י אדם אחד סגי.

כל פתיתה ופתיתה הוא דבר אחר' ומשמע שבאופן שהמאכל נמצא בפיו כל הזמן לא חשיב שינוי מקום.

אמנם מביאים בשם החזו"א שאפ"י בכה"ג חשיב שינוי מקום. ועובדא הוה בילדותו של הגר"ח"ק זצ"ל שאכל סוכריה ויצא מהבית, והורה לו החזו"א שיוציא את הסוכריה מפיו ויברך עליה שוב.

ויש שחלקו על דעת הח"א, וס"ל שאם אוחו הפרי בידו והולך ואוכל אין בזה שינוי מקום. יעויין כה"ח ס"ק ט"ו.

העולה מן הדברים

ח. **כיון** שבדין זה של שינוי מקום רבו הפרטים, נסכם כאן בקצרה את הדינים העולים.

היה אוכל או שותה בבית דבר שברכתו האחרונה היא "בורא נפשות" ויצא חוץ לביתו, בין כשיצא לבית אחר ובין כשיצא חוץ לפתח הבית וחזר, צריך לחזור ולברך, ואפ"י יצא לרגע קצר והיה בדעתו לשוב מיד ולהמשיך באכילתו לא מהני. ואפ"י רואה את מקומו הראשון נסתפקו האחרונים אם מועיל.

מחדר לחדר באותו בית, לכתחילה לא ישנה מקומו, ובדיעבד ששינה לא יברך שוב די"א שמחדר לחדר ל"ח שינוי מקום. ואם רואה מקומו הראשון, או שהיה בדעתו בשעת הברכה לשנות מקומו, מותר לכתחילה לשנות מקומו וא"צ לחזור ולברך.